

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

До захисту допустити:

Зав. кафедри

_____ О.Г. Брежнєва

« ___ » _____ 20 __ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

**Формування поведінкового компонента соціальної впевненості
в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності**

студентки факультету філології та
масових комунікацій
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітнього ступеня «Магістр»
Туманової Юлії Олександрівни

Науковий керівник:

Макаренко С.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти

Рецензент: Безсонова О.К., к.пед.наук,
завідувач КДНЗ (ясла-садок) № 67
«Сонячний» загального типу
Краматорської міської ради
Донецької області

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ___ » _____ 20 __ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Поняття соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку.....	9
1.2. Структурні компоненти соціальної впевненості дошкільників. Характеристика поведінкового компонента соціальної впевненості дошкільників.....	14
1.3. Особливості формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФОРМУВАННІ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	28
2.1. Особливості театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	28
2.2. Театралізована діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку.....	36
2.3. Педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	43
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	51
3.1. Особливості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку.....	51

3.2 Реалізація педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	61
3.3 Динаміка формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку	66
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В умовах глобалізації сучасне суспільство все більше вимагає успішних і впевнених у своїх силах, можливостях, здібностях особистостей, здатних сміливо розв'язувати складні соціальні та економічні проблеми, приймати самостійні рішення, будувати гармонійні відносини з довкіллям та самими собою. Виховання таких суб'єктів життєдіяльності можливе за умов спрямування освіти на розвиток духовно та фізично здорового покоління, його ціннісного ставлення до себе, на розкриття індивідуальних можливостей кожного індивіда.

Не менш важливою характеристикою успішності особистості, що допомагає здійсненню власних цілей, прояву ініціативи та прийняттю виважених рішень у ситуаціях нестабільності, є впевненість у собі. Ефективність взаємодії особистості з іншими людьми, набуття та використання власного соціального досвіду обумовлено її соціальною впевненістю – інтегральною якістю особистості, що дозволяє, з одного боку, усвідомлювати свою унікальність і бути здатною до саморозвитку, самонавчання, а з іншого – усвідомлювати себе частиною колективу, суспільства [46, с. 77].

Починати формувати впевненість людини в собі, соціальну впевненість необхідно, починаючи з дошкільного віку, коли закладаються основи особистості: навчати її знати й любити себе, приймати і любити інших такими, якими вони є; вчити способам гармонійної взаємодії особистості з іншими, надбання позитивного соціального досвіду. Найбільш сенситивним для цього є старший дошкільний вік, оскільки саме в цей період формується самооцінка дитини, закладаються основи самосвідомості, які в свою чергу є базовими для формування «Я-концепції» та картини світу дорослої особистості.

Проте традиційно сенситивним періодом засвоєння знань про себе, соціальні норми поведінки, вибудовування власної системи цінностей особистості вважається підлітковий вік (хоча на думку багатьох сучасних дослідників, це починає відбуватися вже на етапі дошкільного дитинства). Тому в закладах дошкільної освіти більше уваги приділяється наданню дітям певного кола знань щодо моральних і духовних цінностей — на противагу забезпеченню оволодіння соціальним досвідом їх реалізації. Педагоги звертають увагу на емоційний стан дітей у дитячому садку, у міру свого досвіду і можливостей створюють умови для формування у вихованців позитивного емоційного ставлення до навколишнього світу. Однак завдання формування у дітей упевненості в собі, позитивного ставлення до себе і навколишнього світу ними за мету не ставляться. Недостатню підготовленість педагогів дошкільних закладів до забезпечення ефективності процесу розвитку соціальної впевненості у дітей спричинює недостатність розробленості зазначеного питання та відповідної спеціальної методичної літератури [46, с. 85].

Проблема впевненості, соціальної впевненості розглядалась багатьма вітчизняними психологами й педагогами, але певної школи у вітчизняній науці не склалося. Методологічну й теоретичну основу поняття становлять теоретичні положення Р. Бернса, В. Джеймса, С. Рубінштейна, Є. Соколової, В. Століна, Д. Фельдштейна, І. Чеснокової та інших дослідників. У працях науковців Л. Божович, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, М. Лісіної та інших зазначено, що соціальна впевненість розкривається через інтеграцію дитини в соціум, спілкування та спільну діяльність, визначення статусу в групі однолітків, розвиток відповідальності та здатності дотримуватись моральних норм за відсутності контролю дорослого, опір негативним впливам [13, 17, 38, 40, 58, 61, 68].

Системоутворюючим компонентом соціальної впевненості визначено поведінковий компонент, оскільки саме практична реалізація засвоєних знань і способів дій, досвід діяльності є родовою характеристикою впевненості

особистості. Неодмінною умовою формування поведінкового компонента соціальної впевненості дитини є розвиток мовлення, комунікативних навичок, формування вміння працювати в команді. Усе це забезпечує театралізована діяльність, яка, на нашу думку, є ефективним засобом формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку.

З огляду на надзвичайну актуальність питання темою дослідження нами обрано: «Формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності».

Об'єкт дослідження: соціальна впевненість старших дошкільників.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Завдання дослідження:

1. Розкрити зміст поняття «поведінковий компонент соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку»; схарактеризувати особливості формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

2. Визначити критерії, показники й рівні сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

3. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Гіпотеза дослідження: Формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- 1) організація розвивального предметно-просторового середовища;
- 2) створення для дітей ситуацій соціальної успішності;
- 3) співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини;
- 4) упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Методи дослідження: теоретичні – вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми, їх узагальнення, систематизація; емпіричні – бесіда, опитування, комплексне діагностування; статистичні методи обробки емпіричних даних.

Наукова новизна отриманих результатів. *Уперше визначено, обґрунтовано та досліджено педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності; визначено критерії, показники й схарактеризовано рівні сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку. Уточнено особливості розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності. Дістала подальшого розвитку методика формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.*

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці системи занять з формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, що може бути використана в роботі педагогів закладів дошкільної

освіти. Результати дослідження, діагностичні та технологічні матеріали впроваджено в роботу КДНЗКТ «Ясла-садок № 125 «Червона гвоздика» Маріупольської міської ради Донецької області».

Апробація результатів. Результати дослідження доповідалися на Декаді студентської науки Маріупольського державного університету – 2020.

Публікації. Матеріали наукового дослідження опубліковано: Туманова Ю. О. Формування поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку // Дебют: збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки – 2020 / за заг. ред. д. політ. н., проф. К.В. Балабанова, д. е. н., проф. О.В. Булатової. Маріуполь, 2020. С. 136-139.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку

Одним із провідних факторів у діяльності людини як суб'єкта соціальної взаємодії є сформованість упевненості в собі. Саме дошкільне дитинство відіграє провідну роль у становленні особистості, формуванні в дитини впевненості в собі як базової характеристики, прояву ціннісного ставлення до себе, здатності певним чином впливати на умови життєдіяльності, усвідомлювати власне «Я». У зв'язку з цим особливо актуальним для сучасної дошкільної освіти є питання розвитку соціальної впевненості особистості вже з дошкільного віку.

Проблема впевненості, соціальної впевненості розглядалась багатьма вітчизняними психологами й педагогами. Але всі вони не були поєднані загальною методологією, певної школи у вивченні впевненості у вітчизняній науці не склалося. Методологічну й теоретичну основу поняття становлять теоретичні положення Р. Бернса, В. Джеймса, С. Рубінштейна, Є. Соколової, В. Століна, Д. Фельдштейна, І. Чеснокової та інших [34, 58, 61].

Поняття «впевненість» Л. Наговець розглядає як властивість особистості, ядром якої є позитивна оцінка індивідом власних навичок і здібностей як достатніх для досягнення значимих для нього цілей і задоволення його потреб [49, с.59]. Сутністю впевненості у собі є стабільне позитивне ставлення особистості до власних навичок, умінь, здібностей, досягнень, можливостей тощо. Впевненість у собі пов'язана зі специфічним ставленням людини до свого внутрішнього світу, до інших людей і ситуацій. Впевненість у собі є базовою властивістю особистості та основою її соціальної компетентності.

Проблема розвитку соціальної впевненості давно привертала пильну увагу дослідників. Вивченню соціально впевненої поведінки були присвячені праці багатьох педагогів і психологів – А. Арушанової, Д. Ельконіна, Р. Жуковської, Н. Короткової, О. Леонтєва, А. Макаренка, А. Максимової, Т. Мальковської, Н. Михайленко, Л. Чернецької, Є. Щербакової та інших [38, 44, 64, 68].

Соціальною впевненістю О. Михайличенко вважає здатність індивіда висувати вимоги і запити у взаємодії з соціальним оточенням і домагатися їх здійснення [44, с.46].

О. Прямікова вважає, що соціальна впевненість як аспект індивідуальної свідомості, відповідає за конструювання особистістю соціальних стосунків усіх рівнів, починаючи з родини та закінчуючи політикою [55, с.126]. Соціальна впевненість є набором альтернативних складових, необхідних для реалізації своїх цілей у суспільстві, частково перевірених на власному досвіді. Соціальна впевненість – це, з одного боку те, що усвідомлено особистістю, прийнято нею внаслідок роздумів, розуміння, співставлення, а з іншого – це те, що засвоєно особистістю на рівні стереотипів та прийнято як керівництво до дії [55, с.128-129].

О. Бодальов у своїх наукових роботах робить акцент на тому, що соціальна впевненість мало залежить від природньо-фізіологічних якостей. На думку автора, вона формується під впливом цілого ряду зовнішніх факторів, серед яких виділено сімейну ситуацію, умови саморозкриття і саморозвитку, життєві труднощі та досвід здолання перших особистісних проблем, життєвих ускладнень, оточення [12, с.306].

На думку Н. Філіпової [62, с.28], поняття «соціальна впевненість» інтегрує в собі такі поняття, як довіру до себе, віру в себе, самоствердження, соціальні навички, здатність до творчості, до інтеграції особистості. Авторка зазначає, що в основі соціальної впевненості лежить позитивна «Я-концепція», що виникає в людини у процесі соціальної взаємодії як неминучий і унікальний результат психічного розвитку, як відносно стійке і в

той же час підвладне внутрішнім змінам і коливанням психічне новоутворення [62, с.31-33].

Соціальна впевненість дозволяє людині усвідомити власну цінність, дає віру в свої сили. Сутність соціальної впевненості полягає в тому, що вона забезпечує адекватне ставлення людини до позитивних і негативних ситуацій, а також забезпечує адекватне сприйняття власного досвіду успіхів і невдач.

Аналізуючи поняття соціальної впевненості, ми будемо спиратися на думку Н. Філіппової та визначати її як уміння гармонійно взаємодіяти з самим собою, людьми, із зовнішнім світом [62, с.37]. За визначенням авторки, соціальна впевненість має такі складові [62, с.128]:

- позитивне самосприйняття, позитивне уявлення про себе;
- довіру до себе, засновану на власній ефективній та адекватній поведінці; прагнення до досягнення позитивного результату, до успіху справи;
- вміння користуватися соціально прийнятними різноманітними способами для вираження своєї індивідуальності, коректно і виграшно «пред'являти» себе у спілкуванні;
- розвинені механізми адаптації до соціального середовища, тобто відсутність соціальних страхів, низький рівень агресивності, низький рівень імпульсивності.

Основи соціальної впевненості закладаються в дошкільному віці: формується первинна соціальна позиція як система ціннісних ставлень до інших людей та самого себе, закріплюються елементарні моделі поведінки, реакції на ті чи інші життєві події та ситуації, спроби соціального реагування і поведінки. Соціальна впевненість забезпечує дитині адекватне ставлення до позитивних і негативних ситуацій, адекватне сприйняття власного досвіду успіхів і невдач.

Зокрема, у три-чотирирічному віці дитина вчиться самостійно знаходити рішення складних ситуацій, робити вибір. Так закладається

почуття особистої відповідальності за себе, свої дії, своє життя. У цей же період, пізнаючи свої відчуття, навколишній світ через себе, дитина усвідомлює свою індивідуальність, розкриває свої творчі можливості, переживає свою унікальність і неповторність, почуття радості буття в собі самій [62, с.133-137].

У віці до чотирьох – п'яти років закладаються основи самосвідомості, уміння відокремлювати себе від інших, відчувати себе самотійною особистістю, заявляти про себе, виявляти свою індивідуальність і в той же час ідентифікувати себе з іншими, відчуваючи співчуття до них, причетність їх переживанням [62, с.139].

Дитина п'яти-шести років має елементарні знання про життя, його закони, правила, норми, про саму себе, свої можливості, чесноти й вади, уподобання, віково-статеві відмінності, права та обов'язки, про сферу людських стосунків. І хоча життєвий досвід старшого дошкільника ще досить обмежений, перелік умінь та досягнень незначний – проте вже можна говорити про певні його зачатки, найбільші серед всіх вікових категорій дошкільників [62, с.140].

Соціальна впевненість як якість особистості виявляється у сфері взаємодії дитини з іншими людьми. Ефективність взаємодії залежить від її соціальних здібностей і соціальних навичок, моральних якостей, які дають дитині можливість вибрати прийнятний для власної індивідуальності спосіб самостверджуючої поведінки. Соціально впевнена дитина вірить у те, що вона буде діяти успішно і правильно, доб'ється позитивного результату при вирішенні складних завдань. Тобто, соціальна впевненість дошкільника – база, на якій буде сформована соціальна впевненість дорослої людини за умови формування початкових компетенцій, властивих дошкільному віку.

У працях таких науковців, як Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонт'єв, М. Лісіна та інших зазначено, що соціальна впевненість дитини розкривається через її інтеграцію в соціум, спілкування та спільну діяльність, визначення статусу в групі однолітків, розвиток відповідальності та здатності

дотримуватись моральних норм за відсутності контролю дорослого, опір негативним впливам [13, 17, 38, 40, 68].

У межах дослідження ми будемо використовувати визначення Н. Молостової, яка характеризувала соціальну впевненість дитини дошкільного віку як інтегральну якість особистості, що дозволяє їй, з одного боку, усвідомлювати свою унікальність і бути здатною до саморозвитку, самонавчання, а з іншого – усвідомлювати себе частиною колективу, суспільства, вміти налагоджувати відносини і враховувати інтереси інших людей, брати на себе відповідальність і діяти, виходячи із загальних цілей, на основі цінностей як загальнолюдських, так і того суспільства, в якому дитина розвивається [48, с.5].

До показників соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку Н. Молостова відносить: легку адаптацію до нових умов життя, засвоєння дитиною певних соціальних норм, ефективну групову взаємодію, високий соціальний статус у групі, позитивне ставлення до авторитету, високий рівень комунікативних умінь та навичок [48, с.9]. Ефективність, успішність взаємодії дитини старшого дошкільного віку із оточуючими визначає рівень її соціальної впевненості, що є багатогранною характеристикою особистості, яка за своєю сутністю охоплює всю множину та глибину функціонування особистості в соціумі [48, с.10].

Зокрема, соціальна впевненість дитини старшого дошкільного віку передбачає достатній рівень сформованості вміння враховувати соціальні норми та права інших людей: будувати партнерські стосунки, здатність до кооперації та відповідний рівень конформності для того, щоб не йти врозріз із вимогами суспільства. Соціальна впевненість вимагає від особистості старшого дошкільника вміння відстоювати власну думку, протистояти небажаному впливу, виявляти емпатію, уміння пристосовуватися й ефективно діяти в соціальних умовах, які постійно змінюються.

Отже, соціальна впевненість – інтегральна якість особистості, що дозволяє їй усвідомлювати свою унікальність і бути здатною до

саморозвитку, самонавчання, а з іншого боку – усвідомлювати себе частиною колективу, суспільства, вміти налагоджувати відносини і враховувати інтереси інших людей, брати на себе відповідальність і діяти, виходячи із загальних цілей, на основі цінностей як загальнолюдських, так і того суспільства, в якому дитина розвивається [48, с.10].

Старший дошкільник акумулює в собі всі знання, вміння та навички, набуті протягом усього дошкільного дитинства. Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для формування самооцінки та самосвідомості дитини, які в свою чергу є фундаментом для формування «Я-концепції» особистості. Соціально успішний дошкільник – це потенційна успішна зріла особистість. Саме тому в нашому дослідженні ми приділяємо увагу саме старшому дошкільному віку як найважливішому віковому періоду в процесі становлення особистості.

1.2. Структурні компоненти соціальної впевненості. Характеристика поведінкового компонента соціальної впевненості дошкільників

Теоретичний аналіз свідчить, що серед дослідників немає єдиного усталеного погляду на структуру соціальної впевненості як комплексної характеристики особистості, яку дуже складно обмежити. Зокрема, Є. Прима вважає, що зміст соціальної впевненості складає взаємозв'язок знань, умінь, навичок і досвіду. В особистісному аспекті впевненість, із точки зору автора, є якістю, в якій, при всій її цілісності, можна виділити окремі компоненти: мотиваційно-особистісний, когнітивний та операційний [54, с.27].

У свою чергу, Н. Молостова у структурі соціальної впевненості як особистісного утворення визначає мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний компоненти [44, с.15]. Продовжуючи досліджувати структуру соціальної впевненості, І. Кольцова та

Л. Філіппова вирізняють дещо інші компоненти в її змісті: індивідуально-особистісний, соціологічний, життєво-футурологічний [54, с.35].

На думку О. Бодальова складовими соціальної впевненості є психологічна гнучкість та соціальний інтелект – як інтелект індивіда, що формується в ході його соціалізації під впливом умов певного соціального середовища та виявляється як здатність правильно розуміти поведінку людей [12, с.139].

Аналіз дослідження компонентів соціальної впевненості особистості дозволяє дійти висновку про нетотожність наукових думок та відсутність чітко визначеної науковцями єдиної структури цього поняття: перелік складових соціальної впевненості в цілому зазначено, але конкретної структури не визначено. Кожна розроблена структурна модель має як свої переваги, так і недоліки. Більшість структурних моделей базується на знаннях та навичках – до таких належать моделі С. Бахтєєвої, Л. Шабатури та інші. Решта структурних моделей соціальної впевненості спираються на якість соціально впевненої поведінки. Серед представників цього підходу можна назвати М. Безруких, В. Слот, Х. Спаніард та інших [10, 12, 64].

На основі вищенаведених моделей у нашому дослідженні ми будемо розглядати соціальну впевненість дітей старшого дошкільного віку як інтегративну системну якість особистості, що виявляється у діяльності, спілкуванні і поведінці та охоплює такі структурні компоненти [62, с.205]:

- емоційний компонент (систему установок і позицій) як здатність до психічної саморегуляції, керування почуттями, вміння відчувати нюанси соціальної ситуації та здатність до прояву емоцій соціально прийнятними способами;
- когнітивний компонент (знання), який передбачає наявність знань, соціальних уявлень та систему цінностей особистості, розуміння власних соціальних ролей;
- поведінковий компонент (вміння, навички та здібності), що характеризується наявністю певного соціального досвіду, навичок

ефективної взаємодії з соціумом, самостійність, вміння діяти адекватно в ситуації, відповідально розв'язувати проблеми і ситуації, виконання соціальних ролей, вміння виходити з конфліктної ситуації.

Розглянемо кожний із компонентів соціальної впевненості докладніше.

Емоційний компонент соціальної впевненості дитини – це вміння емоційно налаштуватися на спілкування з іншими; вміння дитини співчувати, розуміти почуття, потреби та проблеми інших людей, висловлювати це розуміння, зважати на почуття інших, допомагати та підтримувати [62, с.207]. Емоційний компонент зумовлено відсутністю у дитини страху та тривожності, адекватним емоційним реагуванням на подію, вчинок, вмінням дитини відкрито виявляти свої емоції та розуміти емоційні прояви оточуючих [62, с. 208].

Когнітивний компонент передбачає теоретичні та практичні знання про різні аспекти життя соціуму. До змісту когнітивного компонента соціальної впевненості особистості входить осмислення того, що відбувається в оточуючому світі та власній свідомості; формування власного ставлення до того, що відбувається довкола людини; уміння знаходити, аналізувати та продуктивно використовувати зворотній зв'язок, по-четверте, оцінка та корекція процесу міжособистісної взаємодії [62, с.210]. В основі когнітивного компонента соціальної впевненості дошкільника лежить знання дитиною своїх умінь та навичок, усвідомлення власної успішності в соціальному середовищі [62, с.211].

Системоутворюючим компонентом соціальної впевненості є поведінковий, оскільки саме практична реалізація засвоєних знань і способів дій, досвід діяльності є родовою характеристикою впевненості особистості. Поведінковий компонент складається на основі двох попередніх компонентів і залежить від їхнього впливу [62, с.215].

Поведінковий компонент соціальної впевненості особистості являє собою різні соціальні вміння, навички та здібності (соціальний інтелект, емпатія, комунікативні та організаторські, кооперативні здібності та ін.),

практичну готовність до певної поведінки, тобто реалізацію уявлень, цінностей, норм, що склались [62, с.215]. Зокрема, поведінковий компонент соціальної впевненості особистості передбачає оволодіння та досвід практичної імплементації таких особистісних якостей, умінь і навичок, як [62, с.217]:

- уміння ефективного спілкування (слухати, чітко висловлювати свої думки, відкрито, без тривоги та звинувачень висловлювати свої почуття, адекватно реагувати на критику, просити про послугу або допомогу);
- здатність працювати в команді (виконувати різні ролі та функції в колективі, виявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими, визнавати внесок інших у спільну роботу, адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність);
- здатність брати на себе відповідальність за власні дії;
- уміння прогнозувати результат власних дій та вчинків.

Особливістю поведінкового компонента є те, що його формування не може бути обмежене лише засвоєнням певної суми відомостей, знань, навичок, зразків – соціальний досвід розглядається як результат активної взаємодії з навколишнім світом, оволодіння способами діяльності та спілкування.

Соціально впевнена поведінка характеризується такими вміннями [62, с.218]:

- виявляти волю, приймати власне рішення, прогнозувати наслідки своїх дій і ситуацій;
- вибирати спосіб поведінки і дії, оптимальні і характерні для тієї чи іншої комунікативної ситуації;
- управляти блокуючими почуттями, негативними емоціями (гнів, агресія, ненависть, образа, провина і т.п.), трансформувати їх у продуктивну форму поведінки;
- реалізовувати самостверджуючі способи поведінки (без агресії і не за рахунок інших); до вмінь висловлювати свої права і почуття щодо іншої

людини відноситься вміння сказати «ні»; вміння висловлювати бажання і вимоги, позитивні і негативні почуття; комунікативні вміння (налагоджувати контакти, вести і закінчувати розмови, звертатися з проханням і т.п.);

- адекватно сприймати й інтерпретувати похвали, адекватно оцінювати себе в спілкуванні з іншими людьми;
- вирішувати проблемні ситуації, здійснювати компроміс, прогнозувати й усувати конфлікт [62, с.264].

Поведінковий компонент соціальної впевненості дитини дошкільного віку підкріплюється сформованими навичками соціальної поведінки, тож найбільше виявляється у старших дошкільників.

У віці чотирьох-пяти років дитина визначає своє ставлення до людей: вона вчиться їх розуміти, формується терпимість та прийняття інших, потреба в повазі та дружбі, здатність до співпереживання та співчуття.

Вік шести-семи років є сенситивним періодом емоційної чуйності. Щоб навчитися впевнено спілкуватися, дитина має навчитися розуміти внутрішній світ інших людей. Перший крок до розуміння – зближення, об'єднання, яке виникає на емоційній основі. Відкриваючись у спілкуванні, довіряючи одноліткам, дитина починає довіряти собі.

А. Щетініна зазначає, що соціально впевнена дитина шести-семи років [66, с.53]:

- адекватно сприймає ситуації;
- здатна проаналізувати свої дії та дії інших в конкретній ситуації і зробити висновок про те, як слід чинити в цих випадках;
- має диференційований поведінковий репертуар.

На думку Н. Молостової, поведінковий компонент соціальної впевненості старших дошкільників полягає в наступному [48, с.13]:

- вміння дитини сказати «ні»;
- вміння адекватно висловлювати власні побажання та вимоги;
- володіння навичками ефективного спілкування;

- вміння дитини налагоджувати контакт з оточуючими, вести та закінчувати розмову;

- проявляти як негативні так і позитивні почуття, здатність описувати власний емоцій стан та відчувати емоційний стан співрозмовника.

Л. Філіппова вважає, що поведінковий компонент соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку характеризують такі фактори [101, с.237]:

- уміння проявляти волю, приймати власні рішення. Прогнозування всіх наслідків ситуацій як прояв рефлексії;

- вибір раціонально обґрунтованої поведінки: розуміти й правильно приймати соціальний сигнал, розпізнавати принципи механізмів соціального управління (вміння самокритично та рефлексивно спостерігати, оцінювати власну поведінку), контролювати свій стан й позбуватися соціального страху у спілкуванні з іншими;

- вміння керувати почуттями, що блокують (ненависть, агресія, гнів), переформатувати їх у продуктивну форму поведінки, відокремлювати фактори, що ускладнюють поведінку та усувати їх;

- проявляти самостверджуючу поведінку й реалізовувати її без агресивного самоствердження та не за рахунок інших. Надавати іншому можливість сформулювати свої уявлення та аргументи;

- адекватно сприймати та реагувати на критику та похвалу;

- бачити конфліктну чи близьку до неї ситуацію. Поруч із прогнозуванням та правильною оцінкою конфліктної ситуації розвивати стратегію її усунення, шукати різні можливості задоволення власних домагань.

Отже, поведінковий компонент соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку будемо розуміти як сукупність навичок, які сприяють переживанню дитиною власної успішності у соціальному середовищі, в якому вона активно взаємодіє з однолітками та з дорослими.

Поведінковий компонент соціальної впевненості передбачає накопичення дитиною певного соціального досвіду, який стане основою її соціальної успішності. Зокрема, високий рівень сформованості комунікативних навичок, що сприятимуть вмінню дитини ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими. Здатність до емпатії, тобто розуміння дитиною емоційного стану оточуючих та її готовність до співпереживання. Навички роботи в команді, спроможність підпорядковувати власні бажання інтересам референтної групи чи колективу. Вміння брати на себе відповідальність та приймати рішення, які не йдуть у розріз з інтересами команди. Все це надає дитині можливість бути соціально активною та ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми.

1.3. Особливості формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку

Загальні підходи до формування соціальної впевненості дитини визначаються принципами гуманізації виховання – визнання цінності дитини як особистості та її значущості в суспільстві, заснованої на усвідомленні своїх зв'язків з оточуючими людьми і в цілому місця в людстві. Такий підхід відповідає загальній меті виховання – формуванню цілісної, гуманної особистості, орієнтованої на відтворення цінностей національної та загальнолюдської культури у творчій життєдіяльності, саморозвиток і моральну саморегуляцію поведінки [77, с.75].

У роботах провідних вітчизняних психологів (Л. Виготського, Н. Гуткіної, І. Дубровіної, В. Рубцова, Д. Фельдштейна та інших) теоретично обґрунтовано, що за умови успішного розвитку вже в 6-9 років дитина здатна усвідомлювати своє місце в системі суспільних відносин і у неї формується помірковане творче ставлення до дійсності, що характеризує її як суб'єкта [17, 23, 61].

У процесі спеціально організованої діяльності, спрямованої на забезпечення соціального благополуччя дитини (розвиток її соціальної активності, формування ціннісно-мотиваційних і морально-вольових установок, створення умов для вільного вираження свого «Я» і діалогу з іншими), збільшуються її резервні можливості, розвиваються механізми адаптації до навколишнього соціального середовища.

Сформованість соціальної впевненості в дітей дошкільного віку передбачає наявність певних особистісних властивостей, потреб, здібностей, елементарних теоретичних уявлень та практичних умінь, що забезпечують життєздатність.

Соціальна впевненість дошкільнят — це результат процесу оволодіння дітьми емоційним і соціальним досвідом. Це їх обізнаність, умілість, вправність способів соціального реагування. Впевненість – це здатність поєднувати свою індивідуальність з умовами життя, це тенденція до пізнання себе та розширення простору «Я», це розвиток образу «Я» та обізнаність у сфері «Я».

Л. Філіппова доводить, що процес формування у дітей дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості буде результативним, якщо реалізовуватимуться такі умови [54, с.95]:

1. Створення в закладі дошкільної освіти розвивального предметного середовища, що сприяє формуванню поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку.

2. Особистісно-орієнтований підхід до процесу формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників.

3. Професіоналізм вихователів, які здійснюють керівництво процесом формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників.

4. Взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'єю із метою формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників.

Розглянемо зазначені педагогічні умови більш детально.

1. У закладі дошкільної освіти повинно бути створене розвивальне предметне середовище, що сприяє формуванню поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників. Розвивальне предметне середовище – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку [26, с.169]. Розвивальне предметне середовище виконує дві основні функції, одна з яких носить інформативний характер, інша – розвиваючий. Адже предметно-просторове середовище включає в себе різноманітність предметів й об'єктів соціальної дійсності, де кожен предмет і кожен об'єкт, у свою чергу, несуть певні знання про навколишній світ, стають засобом передачі соціального досвіду.

Значення розвивального предметного середовища підкреслюється у програмно-методичних матеріалах. Зокрема, в освітній програмі «Дитина» відзначено, що «Насичене предметно-розвивальне, освітнє середовище стає основою для організації захоплюючого, змістовного життя і різнобічного розвитку кожної дитини» [22, с.147].

2. Особистісно-орієнтований підхід – це одна з найактуальніших педагогічних парадигм. Е. Бондаревська формулює її сутність наступним чином: «Особистісно-орієнтований підхід – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дозволяє забезпечувати і підтримувати процеси самопізнання, самовдосконалення і самореалізації особистості, розвитку неповторної індивідуальності кожного учасника педагогічного процесу» [22, с.149].

Особистісно-орієнтований підхід до процесу формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших можна з повним правом назвати суб'єктним.

За формулюванням Б. Бім-Бада, суб'єкт це «... джерело пізнання і перетворення дійсності, носій активності» [22, с.153]. Наукова школа, очолювана А. Леушиною і В. Логіною, довела, що дитина в дошкільному

віці, за певних педагогічних умов, стає суб'єктом дитячих видів діяльності (ігрової, трудової, художньої) [22, с.157].

Прояви дитини як суб'єкта діяльності пов'язані:

- з самостійністю і творчістю при виборі змісту діяльності та засобів її реалізації;
- з процесами емоційно-позитивної спрямованості в спілкуванні і прагненні до співпраці, спілкування в дитячому співтоваристві.

Отже, дитина не повинна бути лише об'єктом педагогічного впливу, вона має бути й активним суб'єктом власної діяльності. Взаємини між педагогом і дітьми будуються при цьому на основі партнерства, співпраці: педагог пропонує дитині певний вид діяльності (участь у театралізованій грі, певна роль у постановці і т.і.), але процес і результат цієї діяльності не повинен бути для дитини формальним.

Відносини між педагогом і дитиною будуються в цьому випадку на паритетній основі. Це свого роду співпраця, спрямована на досягнення цілей навчання, виховання і розвитку, в нашому випадку, – на формування поведінкового компонента соціальної впевненості.

3. Вихователі закладів дошкільної освіти мають володіти достатнім професіоналізмом для керівництва процесом формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників у спеціально організованій діяльності.

Справа в тому, що компетентнісний підхід в освіті – це велика парадигма. Її принципи поширюються на всіх учасників педагогічного процесу. Відповідно, щоб сформувати у старших дошкільників поведінковий компонент соціальної впевненості, вихователі самі мають бути досить соціально впевненими.

Взаємозв'язок понять «компетентність» і «готовність до педагогічної діяльності» підкреслюється в багатьох сучасних дослідженнях. Є. Ярошенко виділяє кілька аспектів готовності, що визначають професійну компетентність вихователя в питаннях регулювання міжособистісних

відносин дітей. Зокрема, у структурі професійної компетентності педагога вчений виділяє мотиваційно-ціннісну, практичну та особистісну готовність до формування або розвитку будь-яких особистісних якостей, вмінь та навичок вихованців. Ці аспекти можуть бути застосовані і до формування поведінкового компонента соціальної впевненості [22, с.159].

Мотиваційно-ціннісна готовність вихователя до формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників передбачає розуміння актуальності даної проблеми, відповідальне ставлення до запропонованого напрямку виховної діяльності, прагнення використовувати досягнення сучасної науки і практики для підвищення ефективності педагогічного процесу.

Зміст практичної готовності педагога до формування комунікативної компетентності старших дошкільників включає такі вміння [22, с.161].

- застосовувати теоретичні знання на практиці культури спілкування;
- створювати спеціальні умови і проблемні ситуації для розвитку чуттєво-емоційної та поведінкової сфери дошкільнят;
- забезпечувати атмосферу благополуччя в колективі групи, створювати психологічно комфортне розвивальне середовище;
- регулювати взаємовідносини між дітьми, розбиратися в конфліктах і усувати їх, стимулювати прояви товариських взаємовідносин між дітьми в різних ситуаціях.

Особистісна готовність педагога до формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників представлена набором наступних якостей: педагогічний такт, гуманність (любов до дітей), чесність, доброта, повага права дитини на свободу вибору. Крім того, важливі такі якості, як емоційна врівноваженість, упевненість у собі, оптимізм, життєрадісність, володінням стилем легкого, неформального, спілкування, емоційна чуйність (емпатія).

4. Взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'єю із метою формування поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників.

Перш за все, відзначимо, що початковий досвід спілкування дитина набуває в сім'ї. Розуміючи значення сімейного виховання в формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників, вихователі ЗДО мають шукати максимально різноманітні, актуальні форми співпраці з сім'єю. Не випадково С. Максимова зазначає, що незмінним помічником в соціально-комунікативному розвитку дітей є сім'я. Тільки у співпраці з близькими дорослими можна домогтися високих виховних результатів. Взаємодія з сім'єю ефективна за умови, що педагоги і батьки довіряють одне-одному, розуміють і приймають спільні цілі, методи і засоби соціально-емоційного розвитку [48, с.46].

Раніше ми виділили компоненти, що складають соціальну впевненість як якість особистості дитини дошкільного віку: емоційний компонент, когнітивний та поведінковий компонент. Тож організація діяльності щодо розвитку соціальної впевненості повинна бути спрямованим впливом на ці компоненти.

Отже, формування у дошкільника соціальної впевненості – найактуальніше завдання сьогодення. Україй важливо гармонізувати процес входження кожної дитини в новий колектив однолітків, формувати почуття солідарності, згуртованості, відданості. Саме в дошкільному закладі дитина вперше починає відчувати себе членом соціальної групи і навчається зберігати при цьому свою індивідуальність.

Формуючи у дошкільників соціальну впевненість, слід виходити з того, що вона має стати інтегральною характеристикою юної особистості щодо її індивідуальної свідомості та соціальної активності. Так кожна дитина жваво цікавиться соціальним життям, охоче бере участь у соціальній діяльності, відчуває потребу в ній.

Висновки до розділу I

Здійснений нами теоретико-методичний аналіз проблеми соціальної впевненості дошкільників дозволив дійти висновку, що поняття «соціальна впевненість» науковці Н. Молостова, Л.Філіппова, А.Щетініна визначають як спосіб взаємодії особистості з іншими людьми, який застосовується на основі засвоєння позитивного соціального досвіду [54, с.73].

Соціальна впевненість дітей дошкільного віку полягає в тому, що саме вона забезпечує адекватне ставлення дитини до позитивних та негативних ситуацій, а також забезпечує адекватне сприйняття дитиною власного досвіду успіхів та невдач. При цьому соціальну впевненість дитини дошкільного віку Н. Філіппова трактує як вміння гармонійно взаємодіяти з самим собою, з людьми та з оточуючим світом [54, с.78].

Структурними компонентами соціальної впевненості як комплексної характеристики науковці називають наступні: емоційний (розуміння власних емоцій та емоцій оточуючих людей, здатність до співчуття), поведінковий (навички соціальної поведінки) і когнітивний (уявлення дитини про себе, усвідомлення власних переваг та недоліків) компоненти [54, с.85]. Сферою наших наукових інтересів є поведінковий компонент соціальної впевненості старшого дошкільника як певний соціальний досвід, яким дитина оволодіває в результаті активної взаємодії з навколишнім світом способами діяльності та спілкування.

Поняття «поведінковий компонент соціальної впевненості особистості» розуміємо як сукупність соціальних вмінь, навичок та здібностей (соціальний інтелект, емпатія, комунікативні, організаторські, кооперативні здібності та ін.), а також практичну готовність до певної поведінки, тобто реалізацію уявлень, цінностей, норм, що склались [54, с.97]. Поведінковий компонент соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку розуміємо як сукупність вмінь та навичок, які дозволяють дитині відчувати власну соціальну

успішність у середовищі, в якому вона активно взаємодіє з однолітками та дорослими.

Про сформованість поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку свідчить високий рівень розвитку соціальних форм поведінки, прийняття ними соціальних норм та правил, високий рівень розвитку комунікативних навичок, вміння дітей працювати у команді, здатність до співпраці, взаємодопомоги. Суттєвим показником сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості є також здатність дитини до емпатії, розуміння емоційних станів як власних так і оточуючих людей, її вміння співпереживати та висловлювати співчуття. Все це забезпечує дитині соціальну успішність у колективі однолітків.

Особливостями формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей дошкільного віку є те, що у процесі спеціально організованої діяльності, спрямованої на забезпечення соціального благополуччя дитини, збільшуються її резервні можливості, розвиваються механізми адаптації до навколишнього соціального середовища.

Одним із найефективніших засобів формування поведінкового компонента соціальної впевненості ми вважаємо театралізовану діяльність, в якій дитина у повній мірі може засвоїти різні соціальні вміння та навички, беручи на себе різноманітні ролі. Саме тому наступний розділ нашого дослідження буде присвячено ролі театралізованої діяльності в формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ФОРМУВАННІ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Особливості театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку

У педагогічній практиці використовуються різні види театралізованої діяльності дошкільників: театралізована діяльність, театральна-ігрова діяльність, театралізовані ігри, театралізовані вистави, театральна самостійна діяльність та ін.

На думку С. Томчикової, театралізована діяльність дітей дошкільного віку – це специфічний вид художньо-творчої діяльності, у процесі якої її учасники освоюють доступні засоби сценічного мистецтва, і відповідно до обраної ролі (актора, сценариста, художника-оформлювача, глядача і т.д.) беруть участь у підготовці та розігруванні різного виду театральних вистав, долучаються до театральної культури [59, с.47].

Л. Фурмина розглядає театралізовану діяльність як процес створення і розкриття драматургом, режисерами, акторами (дітьми) ігрових образів, об'єднаних єдиним задумом. Педагог розвиває в дошкільників уміння «входити в образ» і «утримувати» його впродовж усієї театралізованої діяльності; усвідомлення мовленнєвих та виконавчих дій; уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу; переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність; виявляти зацікавленість до театру як виду мистецтва; усвідомлення змісту, ідеї, художніх образів літературних творів [6, с.18].

Психологічною основою організації процесу театралізованої діяльності в дошкільних закладах є особливість сприйняття дітьми дошкільного віку

мистецтва театру. Для того щоб це сприйняття було повним, дітей варто знайомити з різними видами театрив та пропонувати їм брати участь у різних видах театралізованої діяльності.

Театралізована діяльність у дошкільному віці є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Зокрема, в театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у самовираженні; спілкуванні; пізнанні себе через відтворення різних образів. У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання [43, с.25].

Театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку інтелектуальної сфери, адже засобами театру збагачуються знання дитини про театр та людей, які там працюють, вона вчиться порівнювати героїв різних казок, планує власні дії щодо реалізації задуму майбутньої вистави. Розвиток фізичної сфери містить залучення дитини до показу окремих дій (з іграшками, персонажами казок), імітації рухів, дій поетичних героїв, використання рухових дій у процесі театралізованих ігор, добір рухів відповідно до характеру персонажа. У процесі узгодження власних дій дітей із діями інших, участі у спільних із вихователем діях за сюжетами літературних творів, усвідомлення колективного характеру дійства, розвивається комунікативна сфера [26, с.6].

Театралізована діяльність передбачає також розвиток морально-вольової сфери, тобто вміння впізнавати героїв та персонажів у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них, робити самостійні оцінні судження, давати морально-етичні та естетичні оцінки, визначати альтернативу в оцінці героїв. Щодо поведінкового компонента, то під час походів до театру дитина опановує правила поведінки в театрі, ідентифікує почуття і вчинки персонажів із власними [4, с.139].

Коллективний характер театралізованої діяльності дозволяє розширювати і збагачувати досвід співпраці як у реальних, так і в уявних ситуаціях. При підготовці вистави діти вчаться виділяти засоби її досягнення, планувати й координувати свої дії. Діючи в ролі, діти набувають досвід різного роду відносин, що також важливо для їхнього соціального розвитку.

Однією з перших, хто систематизував різні види театралізованої діяльності, була вітчизняний педагог С. Русова, яка вбачала в ній ефективний засіб розвитку мовлення і творчих здібностей. Авторка виділяла такі види театралізації, як руханка і гра, в якій діти часто використовують для своїх забав зміст та словесні вирази тих казок, оповідань, що їм добре знайомі [4, с.145].

Л. Фурмина у своїх працях підкреслює специфічність театралізованої діяльності як ігрової діяльності та говорить про те, що театралізовані ігри – це ігри-вистави, в яких діти за допомогою таких засобів вираження, як інтонація, міміка, жест, поза і хода, розігрують літературний твір, тобто відтворюють конкретні образи [63, с.12]. На думку дослідниці, у дошкільному закладі театралізована діяльність дітей приймає дві форми: предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких діючими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового настільного, пальчикового театрів тощо) та непередметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взятую на себе роль [63, с.12-14].

У свою чергу В. Федяєвська виокремлює такі види театралізованої діяльності, як театралізовані ігри, драматизації, інсценування та ігри на теми художніх творів. На думку авторки основною підставою для класифікування є міра свободи щодо літературного тексту [4, с.148].

У програмі А. Богуш «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку» подано класифікацію, що включає і способи організації дітей, і зміст театралізованої діяльності, і розмаїття літературних текстів, за якими можуть розіграватися театральні вистави. Авторка виділяє ігри-

драматизації, імпровізації, інсценівки художніх творів, ігри за сюжетами літературних творів, розігрування потішок, забавлянок, пісень [10, с.42].

Також дослідниця зазначає, що театралізована діяльність дитини дошкільного віку має такі види:

- сприймання театральної вистави, що сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення;
- театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, сюжетоскладання;
- підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення) [10, с.44].

Особливість театралізованої гри полягає в тому, що з часом діти вже не задовольняються в своїх іграх тільки зображенням діяльності дорослих, їх починають захоплювати ігри, нав'язані літературними творами. Такі ігри є перехідними, в них присутні елементи драматизації, але текст використовується тут вільніше, ніж в театралізованій грі; дітей більше захоплює сам сюжет, його правдиве зображення, ніж виразність виконуваних ролей [63, с.17].

У режисерській грі, на думку А. Артемової дитина не є дійовою особою, діє за іграшковий персонаж, сама виступає в ролі сценариста і режисера, управляє іграшками або їх заступниками [4, с.58]. Цю самостійність у вигадуванні сюжету О. Кравцова вважає особливо важливою для подальшого формування гри і уяви. «Озвучуючи» героїв і коментуючи сюжет, дитина використовує різні засоби вербальної виразності [35, с.234]. Переважаючими засобами виразності в цих іграх є інтонація та міміка, пантоміма обмежена, оскільки дитина діє з нерухомою фігурою або іграшкою. Важлива особливість цих ігор полягає в перенесенні функції з одного об'єкта реальності на інший. Їх схожість з режисерською роботою в тому, що дитина вигадує мізансцени, тобто організовує простір, сама виконує всі ролі або просто супроводжує гру «дикторським» текстом. У цих іграх дитина-режисер набуває вміння «бачити ціле раніше частин», яке, згідно з

концепції В. Давидова, є основною особливістю уяви як новоутворення дошкільного віку [21, с.12].

У житті дитини режисерська гра виникає раніше, ніж сюжетно-рольова. Але у тієї й іншої спільне коріння: сюжетно-відображувальна гра, у процесі якої дитина раннього віку засвоює різні способи дій з предметами, опановує послідовність ігрових дій при зображенні будь-якої знайомої їй дії з особистого досвіду (годування ляльки, вкладання спати, купання, огляд лікарем і т.п.).

Але дитина ще не повністю «дозріла» для такої діяльності, оскільки у неї недостатньо розвинені навички спілкування. Тому і виникають режисерські ігри, в яких дитина від дії з окремою іграшкою переходить до гри за своїм задумом, включаючи в її канву кілька персонажів, пов'язаних певними відносинами. Так у режисерській грі дитина починає використовувати набутий раніше соціальний досвід, залучає партнерів.

У дітей старшого дошкільного віку режисерські ігри зазнають змін різного характеру. Діти легко з'єднують в одній грі знання і відомості, отримані з різних джерел. З'являються нові персонажі (герої мультфільмів), зростає їх кількість, більш чітко виділяються головні та другорядні дійові особи. Зміст ігор динамічний, з переважанням власної літературної творчості. Діти люблять обігрувати змінені власною фантазією знайомі казки, мультфільми, вносять у зміст гри багато вигаданого.

Друга група – ігри-драматизації, що засновані на власних діях виконання ролі. При цьому можуть бути використані ляльки бі-ба-бо, шапочки. Дитина в цьому випадку грає сама, переважно використовуючи свої засоби виразності – інтонацію, пантоміму.

Головними ознаками розвиненої гри-драматизації, по-перше, є те, що на відміну від рольових ігор і ранніх драматизацій, вона узагальнено не відображує дій уявного персонажа, але відтворює типове для нього. Другою головною ознакою справжньої гри-драматизації є те, що дитина зображує не лише той персонаж, роль якого вона сама на себе бере, але і те, як він це

робить, відкриває, наскільки досконала передача об'єктивного змісту, вираженого в цій ролі [4, с.87].

Характерним для ігор-драматизації є наявність двох видів відносин між дітьми: уявних, відповідних ролі, сюжету і реальних відносин учасників спільної гри. Дослідження і педагогічний досвід переконливо показують, що ці два види відносин дитини нетотожні.

Відомий психолог О. Леонтьєв розглядав різні за своїм змістом та походженням форми гри. Найбільш розвиненою він вважав саме гру-драматизацію, науковець вбачав в ній не наслідування, а довільний творчий процес, керований певним початковим уявленням дитини. На його думку, гра-драматизація є формою переходу до естетичної діяльності [38, с.143].

Театралізована діяльність розвивається та вдосконалюється протягом усього дошкільного дитинства, сприяючи розвитку особистості дитини та її творчих здібностей. Зокрема, у молодшому дошкільному віці відзначається первинне засвоєння режисерської театралізованої гри – настільного театру іграшок, настільного площинного театру, площинного театру на фланелеграфі, пальчикового театру. Тому в дітей цього віку необхідно формувати первинний інтерес до театралізованої діяльності, що складається в процесі перегляду невеликих лялькових вистав, які показує вихователь, взявши за основу зміст знайомих дитині забавлянок, віршів і казок. Важливим аспектом діяльності вихователя з дітьми молодшого дошкільного віку є поступове розширення ігрового досвіду дітей за рахунок засвоєння різновидів гри-драматизації.

У середньому дошкільному віці відбувається поглиблення інтересу дітей до театралізованої діяльності. Імпровізаційність стає основою роботи на етапі обговорення способів втілення образів героїв і на етапі аналізу результатів театралізованої діяльності. Тому робота вихователя з дітьми 4 – 5 років повинна полягати в підтримці їх інтересу до театралізованої діяльності, в її диференціації, що полягає в перевазі певного виду гри

(драматизація або режисерська), становленні мотивації інтересу до гри як засобу самовираження.

Особливості театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку полягають у поступовому переході дитини від гри по одному літературному чи фольклорному тексту до гри-контамінації, що припускає вільну побудову дитиною сюжету, в якому літературна основа поєднується з вільною її інтерпретацією дитиною або з'єднуються кілька творів; від гри, де використовуються засоби виразності для передачі особливостей персонажа, до гри як засобу самовираження через образ героя.

У старшому дошкільному віці відбувається формування позитивного ставлення дітей до театралізованої діяльності. Зокрема, поглиблення інтересу дітей до певного виду театралізованої діяльності, образу героя, сюжету, наявність інтересу до театральної культури, усвідомлення причин позитивного або індивідуального ставлення до гри, пов'язаного з наявністю або відсутністю інтересу і здатності до самовираження в театралізованій діяльності.

У старшому дошкільному віці відбувається поглиблення театральньо-ігрового досвіду за рахунок засвоєння різних видів ігор-драматизацій і режисерських театралізованих ігор. Діти стають більш активними і самостійними у виборі змісту ігор, ставляться до вибору творчо. Старшому дошкільнику нарівні з образно-ігровими етюдами, іграми-імпровазаціями, інсценуваннями стають доступні самостійні постановки вистав, у тому числі на основі «колажу» з декількох літературних творів.

Яскравою особливістю театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку стає її частковий перехід в мовленнєвий план. Це пояснюється тенденцією до об'єднання різних видів сюжетної гри, у тому числі гри-фантазування. Вона стає основою або важливою частиною театралізованої діяльності, в якій реальний, літературний і фантазійний плани доповнюють один-одний. Для дітей старшого дошкільного віку характерні ігри «з продовженням». Вони засвоюють і нову для себе гру «В

театр», що передбачає поєднання рольової та театралізованої гри на основі знайомства з театром і діяльністю людей, які беруть участь у постановці вистави [43, с.25].

Діти більш яскраво й різноманітно виявляють самостійність та суб'єктивну позицію в театралізованій діяльності. Досягається це, в тому числі, засобами стимулювання їх інтересу до творчості та імпровізації у процесі вигадування змісту гри і втілення задуманого образу за допомогою засобів виразності.

Узагальнюючи вищезазначене зазначимо, що відповідно до видів театралізованої діяльності визначають три основних напрями роботи педагога [26, с.5]:

1. Пізнавальний – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання.

2. Ігровий – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри.

3. Сценічний – у дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави.

Однак щодо педагогічного супроводу розвитку театралізованої діяльності старших дошкільників Л. Артемова зауважує, що він часто зводиться до розробки сценаріїв літературних творів, більшість із яких розігрують дорослі. Старших дошкільників залучають до показів вистав, але їхня творчість полягає лише у власному емоційному вияві ролі, що розігрується. Авторка також наголошує, що діти рідко беруть участь у виготовленні атрибутів, декорацій для вистав [4, с.6]. У цьому контексті Л. Фурмина рекомендує, щоб найвищим досягненням театралізованої діяльності дітей стало поєднання в ній трьох напрямків: створення власних

сценаріїв, виконавська та оформительська творчість. Саме таку театралізовану діяльність, на думку науковця, і слід розвивати [63, с.6].

Отже, театралізована діяльність сприяє розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності дітей, їхньому моральному розвитку, формуванню пізнавальної уяви, що виявляється перш за все в розвитку логіко-символічної функції дитини й ефективної уяви, сприяє розумінню дитиною смислів людських відносин, адекватному емоційному реагуванню, формуванню емоційного контролю і таких вищих соціальних почуттів, як емпатія, співчуття, співпереживання. Особливістю театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку є те що, вона поглиблюється та ускладнюється, старші дошкільники стають більш активними і самостійними у виборі змісту театралізованої діяльності, ставляться до вибору творчо, можуть самі вигадувати сюжети для вистав, поєднувати різні літературні твори.

2.2. Театралізована діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку

Соціокультурна характеристика театралізованої діяльності як засобу формування соціального досвіду старших дошкільників визначається тим, що театралізована діяльність у дошкільних закладах є пріоритетною, оскільки наближена до гри – провідної діяльності у цей період дошкільного дитинства. У театралізованій діяльності дитина має простір свободи самовираження, створення свого образу найдоступнішими для неї засобами – рух, міміка, інтонація, жести, поза. Літературні твори знайомлять дитину з накопиченим досвідом комунікацій, взаємодій, поведінки, а театралізована діяльність перетворює цей досвід, який стає індивідуальним, соціокультурним.

Виходячи з вищенаведеного, ми розглядаємо театралізовану діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей,

а саме певних соціальних навичок, серед яких можна виділити наступні: соціальний інтелект, емпатія, комунікативні та організаторські навички, уміння ефективного спілкування, здатність працювати в команді, здатність брати на себе відповідальність за власні дії, уміння прогнозувати результат власних дій та вчинків.

Театралізована діяльність дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожний літературний твір або казка для дітей дошкільного віку завжди мають моральну спрямованість: дружба, доброта, чесність, сміливість. Завдяки казці дитина пізнає світ. І не тільки пізнає, а й висловлює власне ставлення до добра і зла. Саме здатність дитини до ідентифікації себе з улюбленим персонажем дозволяє педагогам за допомогою театралізованої діяльності позитивно впливати на вихованців, сприяти формуванню в них поведінкового компонента соціальної впевненості [58, с.72].

Театралізована діяльність дає дітям яскраві художні враження, вчить уважно стежити за розвитком сюжету, спонукає малюків брати активну участь у виставі. Театралізована діяльність сприяє мовленнєвому розвитку дитини, стимулює активне мовлення за рахунок розширення словникового запасу, відбувається робота з удосконалення артикуляційного апарату і розширення зони спілкування (з іграшками, однолітками, дорослими). Крім того, театралізована діяльність допомагає дітям засвоїти елементарні етичні поняття, виховує культуру спілкування й емоційну чуйність, розвиває естетичний смак [52, с.78].

Найбільш сприятливим періодом для розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості дітей вважається старший дошкільний вік, оскільки одними з найважливіших напрямів розвитку в цей період є розвиток комунікативної компетентності, здатності працювати в команді, розвиток емпатії.

Робота з формування поведінкового компонента соціальної впевненості дошкільників повинна проходити через всю організацію життя дитини в

закладі дошкільної освіти, а також ураховувати її вікові та індивідуальні особливості, відповідати нормам загальнолюдської моралі. Формування поведінкового компонента має відбуватися у спеціально організованій діяльності (безпосередньо-освітній, бесідах, вирішенні проблемних ситуацій). Закріплення ж і відпрацювання навичок може відбуватися в режимних моментах, повсякденному спілкуванні, самостійній діяльності дітей.

Із метою розвитку саме поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності педагогічну роботу необхідно вибудовувати, ґрунтуючись на ряді загальних принципів. С. Каравасіладі запропонувала наступні принципи розвитку соціально важливих умінь та навичок соціальної взаємодії у дітей старшого дошкільного віку [28, с.98]:

- принцип інтеграції (взаємозв'язок з іншими видами діяльності);
- принцип різноманітності тематики і методів роботи;
- принцип максимальної активності дітей;
- принцип співпраці дітей одне з одним та з дорослими (взаємозв'язок дитини і дорослого);
- принцип зростання компетентності педагога в питаннях розвитку комунікації;
- принцип індивідуального підходу до дітей;
- принцип ігрової подачі матеріалу.

Однією із найважливіших складових поведінкового компонента соціальної впевненості є комунікативна компетентність. Вміння дитини змістовно, грамотно, правильно, зв'язно і послідовно викладати свої думки допоможе їй подолати мовчазність і сором'язливість, бути товариською, впевненою у своїх силах.

Ю. Чуфаровський звертає увагу на важливість якомога раніше почати навчання дошкільників правильно спілкуватися з дорослими й однолітками. Адже якщо в правилах і нормах спілкування дитини закріпилися помилки, то

треба дати їй правильний зразок і роз'яснити, у чому полягає її помилка [56, с.112]. виправлення неправильних навичок досягається за рахунок багаторазових вправ у правильному виконанні запропонованого акта — у тому числі, у театралізованій діяльності. Так навички переходять у звички. На основі звичок у дитини формуються риси характеру, що сприяють позитивним або негативним стосункам у процесі спілкування. Засвоюючи за допомогою дорослих певні способи поведінки, дошкільник звикає діяти у відповідності з цими нормами задовго до того, як зможе усвідомити їх.

Аналіз Базового компонента дошкільної освіти [6, с.22], а також освітньої програми «Дитина» [22, с.160] дозволив нам сформулювати перелік основних комунікативних умінь, які необхідно сформувати у дітей старшого дошкільного віку з метою розвитку в них поведінкового компонента соціальної впевненості: вміння дотримуватися правил культурної поведінки у спілкуванні; вміння виражати емоції в соціально прийнятній формі; вміння співпереживати, розуміти почуття оточуючих і адекватно реагувати на їх прояви; навички застосування вербальних і невербальних засобів спілкування; вміння домовлятися при організації спільної гри; вміння організувати свою діяльність без шкоди для оточуючих; вміння висловлювати свою думку; вміння вирішувати конфлікти і суперечки; вміння використовувати встановлені норми мовного спілкування та інші.

А. Максимова пропонує з метою розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку формувати три групи комунікативних умінь, таких як: інформаційно-комунікативні, регуляційно-комунікативні та афективно-комунікативні [43, с.25].

До першої групи інформаційно-комунікативних умінь авторка відносить наступні вміння: вміння вступати в процес спілкування (висловлювати прохання, вітання, поздоровлення, запрошення, ввічливе звернення); вміння орієнтуватися в партнерах та ситуаціях спілкування (почати говорити зі знайомою чи незнайомою людиною; дотримуватися правил культури спілкування у відносинах з товаришами, вихователем,

дорослим); вміння співвідносити засоби вербального і невербального спілкування (вживати слова і знаки ввічливості; емоційно і змістовно виражати думки, використовуючи жести, міміку, символи) [72, с.26].

Другу групу регуляційно-комунікативних умінь складають наступні вміння: вміння погоджувати свої дії, думки, установки з потребами товаришів по спілкуванню (здійснення само- і взаємоконтролю навчальної та трудової діяльності, обґрунтування спільно виконуваних завдань, операцій в певній логічній послідовності, визначення порядку і раціональних способів виконання спільних навчальних завдань); вміння довіряти, допомагати і підтримувати тих, з ким спілкується дитина (допомагати, поступатися, бути чесною, не ухилятися від відповідей, говорити про свої наміри, давати поради самій і слухати поради інших, довіряти своєму товаришеві по спілкуванню, дорослим, педагогам); вміння застосовувати свої індивідуальні вміння при вирішенні спільних завдань (використовувати мовлення, математичні символи, музику, рух, графічну інформацію для виконання завдань із загальною метою); вміння оцінювати результати спільного спілкування (оцінювати себе та інших критично, враховувати особистий внесок кожного в спілкування, приймати правильні рішення, висловлювати згоду (незгоду), схвалення (несхвалення), оцінювати відповідність вербального поведінки невербальній) [43, с.26].

Третя група афективно-комунікативних умінь, на думку дослідниці, ґрунтується на вмінні ділитися своїми почуттями, інтересами, настроєм з партнерами по спілкуванню; вмінні проявляти чуйність, емпатійність, співпереживання до партнерів по спілкуванню; вмінні оцінювати емоційну поведінку один одного [43, с.27].

Виходячи з вищевикладеного, можна виділити основне завдання педагогів щодо формування поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності: вибудувати процес розвитку комунікації за основними точками розвитку умінь, щоб згодом, працюючи за принципом Л. Виготського від зони

актуального до зони найближчого розвитку і перетворюючи вміння в навички, не втратити зв'язок між цими основними точками, а, отже, цілісності всього процесу [43, с.92]. Для цього педагог має створювати простір спілкування дітей при збереженні самостійності дитячих ігор та особистих дій [62, с.215].

Зокрема, Г. Каплан вважає що, для формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності необхідно дотримуватися таких умов [56, с.63]:

1. Наявність пояснення та демонстрації дій, що становлять окремі елементи.

2. Використання гри як найближчого і зрозумілого виду діяльності дошкільника.

3. Контроль, вказівки й заохочення за правильно виконувани дії до тих пір, поки звичка не закріпиться.

4. Єдність вимог усіх дорослих, які виховують дитину.

5. Послідовність, наполегливість і систематичність вправління дітей старшого дошкільного віку у виконанні необхідних способів спілкування.

6. Завдання, що пропонуються старшим дошкільнятам, з метою розвитку у них комунікативних навичок, мають бути посилені, відповідати віковим можливостям і рівню розвитку кожного суб'єкта спілкування, а також враховувати той факт, що так само як і звички, навички формуються поступово.

Не менший вплив театралізована діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей здійснює на формування здатності працювати в команді, брати на себе відповідальність за власні дії та прогнозувати результат власних дій і вчинків. Адже під час підготовки й реалізації вистав, різноманітних театральних ігор у малих групах діти активно обмінюються думками, задають питання, уточнюють позиції, схвалюють і виправляють дії ровесників.

При виконанні загального завдання у старших дошкільників виникає не тільки єдність інтересів, а й спільність почуттів і переживань. Після того, як з'являється довіра до себе й однолітків, виникає впевненість у досяжності загального результату й почуття «ми – група». Такий стан є об'єктивною передумовою організації результативної міжгрупової взаємодії [62, с.217].

Сама організація взаємодії груп в театралізованій діяльності дозволяє дітям коригувати свої помилки й оцінювати дії однолітків. Організуючи діалог, педагог має підтримувати мовлення, спрямоване до певної особи або групи, формувати вміння коректно ставити питання, шукати підтвердження, визнавати думку інших дітей. Щоденне перебування в ситуаціях міжгрупової взаємодії впливає на мовлення і поведінку дошкільників, дозволяючи їм відстоювати власну думку, грамотно будувати свої висловлювання і керувати власною поведінкою.

Завдяки особливій побудові взаємин та обговоренні різних думок у групі відбувається орієнтування дітей у таких мовленнєвих висловлюваннях, знаках, деталях й властивостях предметів, які не виникають при інших відносинах учасників комунікації [62, с.226].

О. Павлова відзначає, що при наявності правильно організованої педагогічної діяльності у дитини мають бути сформовані такі навички [62, с.235]:

1. Готовність дитини до спілкування. Наявність позитивних моделей поведінки, уміння привернути інтерес до себе.
2. Легкість вступу в контакт – тактильний контакт, спілкування на вербальному рівні, вміння висловити свою доброзичливість.
3. Ініціативність спілкування – стати ведучим, повести за собою.
4. Виразність спілкування – міміка, жести, інтонація.
5. Емпатія – вміння співпереживати партнеру, відчувати стан іншої дитини, вболівати за партнера, підбадьорювати його, вміти втішити.
6. Адекватна оцінка – позитивна самооцінка в ситуаціях успіху.

Отже, аналізуючи все вищевикладене, вважаємо театралізовану діяльність важливим засобом формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку як таку, що сприятиме формуванню в дітей соціально важливих умінь та навичок, вміння самостійно здійснювати власний вибір партнерів по інтересам, розвивати співдружність дітей.

2.3. Педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Елементи поведінкового компонента соціальної впевненості дитини розвиваються в процесі засвоєння дітьми всіх освітніх галузей. Базовий компонент дошкільної освіти передбачає вирішення програмних освітніх завдань у спільній діяльності дорослого і дітей, а також у самостійній діяльності дітей в рамках мовленнєвої діяльності, створення мовленнєвого розвивального середовища.

Завдання педагога – створити необхідні умови для формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності [6, с.10]:

1. Організація розвивального предметно-просторового середовища.
2. Створення для дітей ситуацій соціальної успішності.
3. Співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини.
4. Упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Розкриємо визначені нами педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності більш докладно.

1. Щоб викликати інтерес у дітей до театралізованої діяльності, необхідно організувати відповідне розвивальне предметно-просторове середовище, що є одним із основних засобів розвитку особистості дитини, джерелом її індивідуальних знань і соціального досвіду.

Тому, проєктуючи предметно-просторове середовище групи, необхідно враховувати особливості емоційно-особистісного розвитку дітей, їхні інтереси, схильності, допитливість, творчі здібності, вподобання і потреби.

При цьому для забезпечення оптимального балансу спільної і самотійної театралізованої діяльності дітей у груповій кімнаті обладнується театралізований центр, а також куточок усамітнення, де дитина може побути насамоті й подивитися ілюстрації до вистави або потренувати якусь роль перед дзеркалом.

Важливо надати дітям можливість самим змінювати ігрове середовище, для цього у приміщенні групової кімнати розміщуються різні види театру (театр масок, тіньовий театр, ляльковий театр, бі-ба-бо, настільний, площинний); ширма, що легко переміщується з місця на місце й може використовуватися для обігрування різних ситуацій.

З метою збільшення ефективності роботи з різними видами театру, необхідно мати гардеробну з різними видами костюмів; гримерку з набором театральних атрибутів (носи, борода, перуки та ін.).

Предметне середовище повинне підлягати періодичному оновленню і змінюватися, що дозволить надати йому розвивальний характер.

Зміст занять з використанням театралізованої діяльності різноманітний: інсценування з використанням різних емоційних станів; перегляд лялькових вистав; ігри-драматизації; підготовка та розігрування різноманітних казок; вправи з формування виразності виконання певної ролі (вербального і невербального); програвання етюдів; вільне і тематичне малювання;

музичний супровід; читання художніх творів і обговорення віршів; вправи (наслідувально-виконавчого і творчого характеру); імпровізація, розповіді дітей; створення історій; міні-конкурси і т. і.

Ці заняття від педагога вимагають вміння перетілюватися, брати на себе роль ігрового персонажа або казкового героя, створювати позитивну мотивацію, вміння зацікавити дітей.

Колективний характер театралізованої діяльності дозволяє розширювати і збагачувати досвід співпраці дітей як у реальних, так і в уявних ситуаціях. При підготовці вистави вони вчаться виділяти мету, засоби її досягнення, планувати і координувати свої дії, слухати іншу людину, з повагою ставитися до її думки, інтересів; спокійно відстоювати свою думку і багато іншого.

В підготовчий до вистави період можна об'єднати дітей у творчі групи. Група режисерів відбирає претендентів на ролі, робить зауваження щодо якості виконуваної ролі. Група акторів репетирує роль. Група художників-декораторів малює запрошення, афіші, елементи декорацій. Група костюмерів готує елементи костюмів (часто з батьками).

Оскільки театральні постановки мають колективний характер, вони самі та підготовка до них сприяють формуванню соціально впевненої поведінки у групі, колективізму, взаємодопомоги [6, с.59].

2. З психологічної точки зору, успіх – це оптимальне співвідношення між очікуваннями самої дитини та людей із її безпосереднього оточення — та результатами діяльності дитини. Коли очікування і результати збігаються або результати перевершують очікування, можна говорити про успіх.

У дошкільному віці дитина дуже чутлива до оцінки її діяльності з боку значущих дорослих (батьків, близьких родичів, вихователя). Соціальна успішність є джерелом внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів у спілкуванні, побудови міжособистісних взаємин з однолітками, а також сприяє бажанню дитини вчитися, пізнавати оточуючий світ, навчатися новим навичкам та вмінням. Створення ситуацій соціальної

успішності в педагогічному процесі впливає не тільки на настрої вихованців, а й на якість їх соціальної взаємодії.

Відомий американський вчений, психолог, психотерапевт і педагог У. Глассер, який розробляє методи педагогічного спілкування з дітьми, переконаний, що успіх повинен бути доступний кожній дитині. Науковець висловлює думку про те, що якщо дитині вдасться домогтися успіху в колективі однолітків, то в неї є всі шанси на успіх в житті [23, с.68].

Велику увагу створенню ситуацій успіху приділяє О. Белкін, який твердо переконаний в тому, що якщо дитину позбавити віри в себе, важко сподіватися на її «світле майбутнє». Одне необережне слово, один непродуманий крок вихователя можуть надломити дитину так, що потім не допоможуть ніякі виховні хитрощі [23, с.72].

І. Харламов вважає, що сформувавши в дітей потребу в навчанні можна лише доброзичливими відносинами між педагогами та вихованцями, які засновані на повазі й вимогливості. А дати дитині можливість відчувати себе впевнено, зміцнити почуття власної гідності допоможе ситуація успіху [23, с.74].

У концепції А. Смирнова в якості основної мети педагогічного процесу розглядається створення умов для максимально можливого розвитку здібностей дитини, формування у неї внутрішнього психологічного спокою і впевненості у своїх силах. Вчений виділив наступні принципи організації навчальної діяльності: ставлення до дитини як до суб'єкта, формування особистісного стилю взаємин, створення позитивного емоційного фону. У колективі однолітків дитина має відчувати себе впевнено і захищено, а це, у свою чергу, стає можливим при формуванні в учнів постійного відчуття успіху [56, с.57].

Всі вищенаведені погляди вчених на проблему створення ситуації успішності для дітей дають нам змогу зробити припущення про те, що вихователь під час організації різних видів освітньої діяльності, зокрема театралізованої, має створити джерело внутрішніх сил дитини. Це, у свою

чергу, породжує енергію для подолання дитиною труднощів у спілкуванні, бажання засвоювати нові моделі поведінки. Вихователь під час організації театралізованої діяльності повинен створити такі умови, в яких дитина відчула би впевненість у собі та внутрішнє задоволення від виконання тієї чи іншої ролі, перегляду вистави, процесу підготовки до театралізованого дійства. Вихователь має пам'ятати, що для того, щоб підтримувати інтерес дитини до театралізованої діяльності, необхідно допомагати їй домагатися успіху в цій діяльності. А для цього потрібно створювати ситуації соціальної успішності. У свою чергу, ситуації соціальної успішності сприятимуть формуванню в дітей старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості.

3. Крім проведення роботи з дітьми, необхідне виконання ще одної важливої частини системи роботи – співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини.

Робота з сім'єю щодо організації театралізованої діяльності та формування через неї поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку допомагає залучити батьків до ігрового простору ЗДО, розкрити їхній творчий потенціал, налаштувати на вільне спілкування і таким чином об'єднати зусилля сім'ї та закладу дошкільної освіти щодо визначеного завдання.

Показ дорослими театралізацій та інсценівок сприяє накопиченню театральних вражень дітей. Спілкування з дорослими дозволяє значно збагатити їхні засоби спілкування, удосконалювати вміння точно використовувати слова та більш складні мовленнєві форми, правильно висловлювати свої думки, починати і підтримувати діалог; вирішити інші педагогічні завдання.

4. Упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення. Моделювання проблемних ситуацій – це розігрування дітьми реальних життєвих ситуацій, запропонованих

вихователем, герої яких мають певні труднощі у засвоєнні тих чи інших соціальних форм поведінки чи прийняття соціальних норм, встановлених у суспільстві. Під час такої форми рольової гри діти мають змогу усвідомити рівень прийнятності у суспільстві того чи іншого поведінкового прояву. Вони самостійно шукають спосіб вирішення тієї чи іншої ситуації, моделюючи різні моделі поведінки, тобто діти є активними перетворювачами проблемної ситуації, запропонованої вихователем.

Моделювання проблемних ситуацій дає змогу дитині у штучній ситуації виробити найбільш ефективні способи поведінки, які вона в подальшому зможе перенести на реальні життєві ситуації. Ігри позитивно впливають на формування поведінкового компонента соціальної впевненості, сприяють свідомому засвоєнню нових способів поведінки чи способів реагування на ті чи інші події. Зокрема, моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення сприяє розвитку таких особистісних якостей, як самостійність, ініціативність, вихованню почуття колективізму. Діти активно, захоплено працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх друзів, а вихователь тільки керує театралізованою діяльністю [73, с.45].

Отже, організовуючи театралізовану діяльність дітей старшого дошкільного віку, педагог може цілеспрямовано сприяти формуванню поведінкового компонента соціальної впевненості, який виявляється в умінні дитини вступати у процес спілкування; в умінні слухати, задавати питання в ході діалогу, завершувати діалог, ясно і послідовно висловлювати свої думки; у вмінні узгоджувати свої дії з товаришами по спілкуванню, домовлятися, розуміти емоційний стан партнера, користуватися формами мовленнєвого етикету.

Педагогічними умовами, які сприятимуть формуванню в дітей старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості, нами виділено наступні: організація розвивального предметно-просторового середовища; створення для дітей ситуацій соціальної успішності; співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою

взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини; упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Висновки до розділу 2

Театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку інтелектуальної, комунікативної, морально-вольової та соціальної сфери особистості дитини, Театралізована діяльність дозволяє дитині засвоювати досвід соціальних навичок поведінки.

Театралізовану діяльність дітей дошкільного віку розглядаємо як специфічний вид художньо-творчої діяльності, у процесі якої її учасники засвоюють доступні засоби сценічного мистецтва, і відповідно до обраної ролі (актора, сценариста, художника-оформлювача, глядача і т.д.) беруть участь у підготовці та розігруванні різного виду театральних вистав, долучаються до театральної культури [59, с.47]. Серед видів театралізованої діяльності науковці виділяють наступні: сприймання театральної вистави; театралізовані ігри; ігри-драматизації; підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Особливості театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку полягають у тому що, на даному віковому етапі вона поглиблюється та ускладнюється, старші дошкільники стають більш активними, самостійними і творчими у виборі змісту театралізованої діяльності, можуть самі вигадувати сюжети для вистав, поєднувати різні літературні твори.

Ми розглядаємо театралізовану діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку тому що вона сприяє формуванню в дітей соціально важливих умінь та навичок, вміння самостійно здійснювати власний вибір

партнерів по інтересам, розвивати співдружність дітей. Дає змогу дитині в ігровій ситуації набути досвіду соціальної успішності та в подальшому перенести суспільно важливі навички поведінки в умови реального життя.

Серед педагогічних умов, що сприяють формуванню в дітей старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості, нами виділено наступні: організація розвивального предметно-просторового середовища; створення для дітей ситуацій соціальної успішності; співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини; упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Особливості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку

Для визначення впливу театралізованої діяльності на формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку протягом 2019-2020 років було проведено дослідження, в якому брали участь педагоги, батьки та вихованці КДНЗКТ «Ясла-садок №125 «Червона гвоздика» Маріупольської міської ради. Усього в дослідженні взяли участь 48 дітей старшого дошкільного віку (24 – експериментальна група (ЕГ) та 24 – контрольна група (КГ), 2 вихователя, батьки.

Дослідження проводилось у три етапи. Перший етап дослідження – констатувальний. Відбувся підбір та обґрунтування методів, за допомогою яких можна визначити складові поведінкового компонента соціальної впевненості старшого дошкільника, емоційно-ціннісне ставлення дитини до себе, а також проаналізувати якісні характеристики поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку. Використання підібраного блоку методик в ході дослідження в обох групах, обробка даних, отриманих в ході дослідження.

Другий етап – формувальний експеримент – розробка системи роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху» та її апробація в експериментальній групі.

Третій етап – контрольний: повторне дослідження ефективності розроблених педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (із використанням методик констатувального етапу) та порівняльний аналіз результатів дослідження на основі даних, отриманих у двох групах.

На початку експерименту на основі аналізу наукових досліджень було визначено критеріальний апарат. В основу покладено висновки науковців про те, що поведінковий компонент соціальної впевненості особистості передбачає оволодіння та досвід практичної імплементації таких особистісних якостей, умінь і навичок, як [46, с.84]:

- уміння ефективного спілкування (слухати, чітко висловлювати свої думки, відкрито, без тривоги та звинувачень висловлювати свої почуття, адекватно реагувати на критику, просити про послугу або допомогу);
- здатність працювати в команді (виконувати різні ролі та функції в колективі, виявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими, визнавати внесок інших у спільну роботу, адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність);
- здатність брати на себе відповідальність за власні дії;
- уміння прогнозувати результат власних дій та вчинків.

Узагальнюючи зазначене, критеріями сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку нами обрано соціальну самостійність, соціальну ініціативність та соціальну активність.

Ураховано визначені Н. Молостовою вміння, що відносяться до поведінкового компонента соціальної впевненості старших дошкільників: вміння дитини сказати «ні»; вміння адекватно висловлювати власні побажання та вимоги; володіння навичками ефективного спілкування; вміння дитини налагоджувати контакт з оточуючими, вести та закінчувати розмову;

проявляти як негативні так і позитивні почуття, здатність описувати власний емоцій стан та відчувати емоційний стан співрозмовника [76, с.98].

Отже, теоретичний аналіз поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку послугував підґрунтям для виділення соціально важливих вмінь та навичок, що відображаються у критеріях соціальної самостійності, соціальної ініціативності та соціальної активності. Високий рівень сформованості цих критеріїв забезпечить дитині подальшу соціальну успішність у колективі однолітків, що в свою чергу сприятиме гармонійному та всесторонньому розвитку особистості. Ці критерії, на наш погляд, дадуть змогу повно та системно оцінити сформованість поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку та намітити подальші шляхи її формування.

Показниками критерію соціальної самостійності було обрано: вміння дитини знайти собі справу, наявність в дитини власної точки зору, прагнення зробити все самостійно, доведення розпочатої справи до кінця, самостійне вирішення конфліктів з однолітками, виконання доручених справ без нагадування [108, с.58].

Показниками критерію соціальної ініціативності стали: вміння дитини брати на себе головні ролі в іграх, виступати ініціатором будь-якої діяльності, вміння висловлювати свою точку зору, прагнення до лідерства, бажання дитини взятися за незнайому їй справу [108, с.59].

Показниками критерію виділено наступні: дитина активно вступає у взаємодію з дорослим, пропонує свою допомогу, взаємодіє з однолітками, бере активну участь в іграх, виявляє жвавий інтерес до всього нового, не любить займати другорядні ролі [108, с.60].

За означеними критеріями та показниками було схарактеризовано рівні сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку: низький, середній і високий. Діти з сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості активно взаємодіють з дорослими та однолітками, приймають активну участь в іграх,

легко зацікавлюються, проявляють жвавий інтерес до нової діяльності, займають головні ролі в іграх, виступають ініціаторами будь-якої діяльності, прагнуть до лідерства, мають власну точку зору та не бояться її висловлювати, самостійно вирішують конфлікти з однолітками, самостійно виконують доручення з боку дорослого.

Діти, рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості яких характеризується як середній мають наступні ознаки: взаємодіють з дорослими та однолітками, але займають при цьому пасивну позицію, рідко беруть на себе виконання головних ролей в іграх, часто займають другорядні ролі, рідко відчують радість від уваги до них з боку дорослих та однолітків, намагаються уникати конфліктів, а якщо такий стався звертаються за допомогою до дорослого, часто потребують допомоги дорослого у виконанні будь-якої діяльності.

Низький рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості мають діти, які: не можуть знайти самостійно собі справу, не можуть грати наодинці, ніколи самостійно не вирішують конфлікти з однолітками, часто провокують їх самі, не рідко проявляють агресивність по відношенню до однолітків, постійно звертаються по допомогу до дорослих та однолітків, не можуть сформулювати власну точку зору, в ігровій діяльності виконують другорядні ролі, не люблять знаходитися в центрі уваги, часто намагаються усамітнитися, уникають взаємодії з однолітками та дорослими.

Із метою виявлення рівнів сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку було розроблено діагностичну методику із завданнями відповідно до визначених критеріїв і показників.

Опис діагностичної методики

Діагностика рівня сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку відбувалася на основі спостережень за картою проявів соціальної самостійності (А. Щетініна) [66, с.27], картою проявів соціальної активності (А. Щетініна,

Н. Абрамова) [66, с.28], картою проявів соціальної ініціативності (А. Щетініна) [66, с.29].

Критерій: соціальна самостійність

Показники: вміння дитини знайти собі справу, наявність власної точки зору, прагнення зробити все самостійно, доведення розпочатої справи до кінця, самостійне вирішення конфліктів з однолітками, виконання доручених справ без нагадування.

Методика 1: Прояв соціальної самостійності

Мета: на основі спостережень встановити рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку соціальної самостійності.

Процедура виконання: на основі спостережень за поведінковими проявами дитини експериментатор заповнює карту проявів соціальної самостійності.

Критерій: соціальна ініціативність

Показники: вміння дитини брати на себе головні ролі в іграх, виступати ініціатором будь-якої діяльності, вміння висловлювати свою точку зору, прагнення до лідерства, бажання дитини взятися за незнайому їй справу.

Методика 2: Прояв соціальної ініціативності

Мета: на основі спостережень встановити рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку соціальної ініціативності.

Процедура виконання: на основі спостережень за поведінковими проявами дитини експериментатор заповнює карту проявів її соціальної ініціативності.

Критерій: соціальна активність

Показники: дитина активно вступає у взаємодію з дорослим, пропонує свою допомогу, взаємодіє з однолітками, бере активну участь в іграх, виявляє жвавий інтерес до всього нового, не любить займати другорядні ролі.

Методика 3. Прояв соціальної активності

Мета: на основі спостережень встановити рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку соціальної активності.

Процедура виконання: на основі спостережень за поведінковими проявами дитини експериментатор заповнює карту проявів її соціальної активності.

Обрані методики дослідження дозволили зробити комплексний аналіз рівня сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку, а також якісну й кількісну оцінку отриманих результатів.

Діагностування рівнів сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах на констатувальному етапі експерименту показало такі результати (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту

Рівень	Соціальна самостійність		Соціальна ініціативність		Соціальна активність		Σ (%)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ %	КГ %
Високий	4% (1 д)	8% (2 д)	12% (3 д)	12% (3 д)	8% (2 д)	8% (2 д)	8	9
Середній	75% (18 д)	63% (15 д)	42% (10 д)	67% (16 д)	50% (12 д)	75% (18 д)	64	60
Низький	21 % (5 д)	29% (7д)	46% (11 д)	21% (5д)	42% (10 д)	17% (4 д)	28	31

Результати констатувального експерименту відображено на Рис. 3.1.

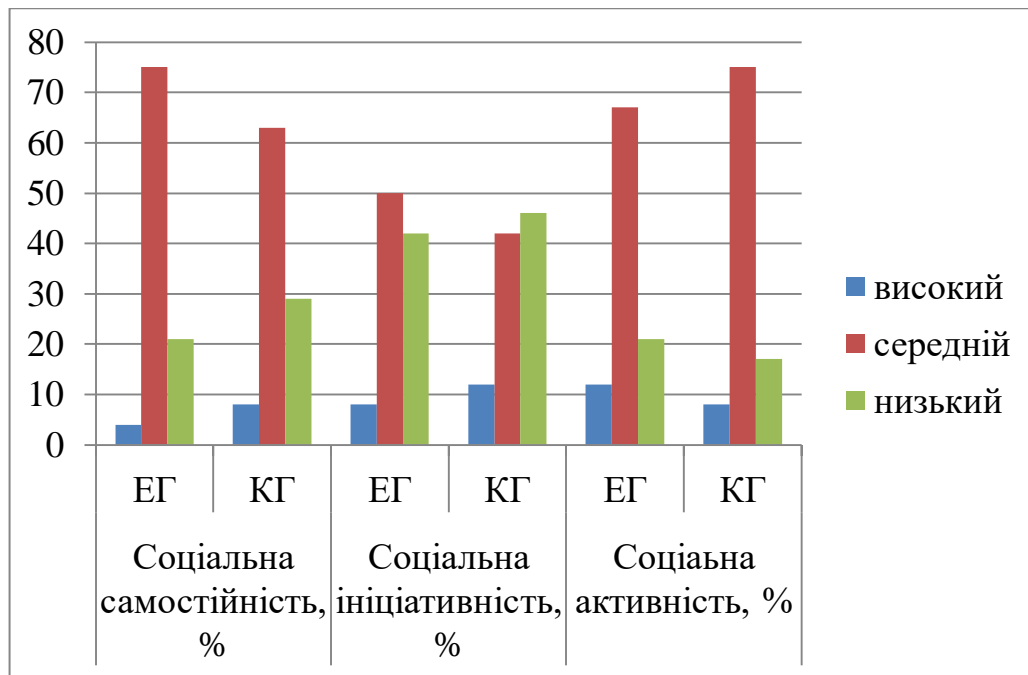

Рис. 3.1. Критеріальний аналіз сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту

Як бачимо з таблиці 3.1, рівень прояву соціальної самостійності дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ на констатувальному етапі експериментальної роботи в цілому майже не відрізняється. Загалом для 75% досліджуваних ЕГ (18 дітей) та для 63% – КГ (15 дітей) характерним є середній рівень соціальної самостійності як однієї зі складових поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку. Низький рівень соціальної самостійності притаманний 21% респондентів ЕГ (5 дітей) та 29% респондентів КГ (7 дітей). Високий рівень діагностовано лише у 4% досліджуваних ЕГ (1 дитина) та 8% – КГ (2 дітей).

Наведені дані свідчать про те, що для більшості дітей характерним є *середній рівень соціальної самостійності* і відображується в наступних характеристиках: такі діти часто прагнуть виконувати все самостійно, без вказівок дорослого прибирають свої речі, іграшки, без нагадувань виконують доручення, намагаються самостійно вирішувати конфлікти, але ж в той самий час потребують контролю з боку дорослого за виконанням доручень та

доведенням розпочатих справ до кінця. Діти з *низьким рівнем сформованості соціальної самостійності* не можуть самостійно знайти собі справу, не можуть грати насамоті, постійно звертаються за допомогою до однолітків та до дорослих. Для дітей з *високим рівнем сформованості соціальної самостійності* характерним є високий рівень самоконтролю та самоорганізації. Ці діти з легкістю виконують доручення, доводять розпочаті справи до кінця, можуть самі знайти собі справу, не потребують сторонньої допомоги ані з боку педагогів, ані з боку однолітків.

Аналізуючи дані таблиці 3.1, у ЕГ та КГ на контактному етапі експериментальної роботи суттєвих відмінностей між рівнем прояву соціальної ініціативності не відмічається. Загалом для 50% респондентів ЕГ (12 дітей) та для 42% респондентів КГ (10 дітей) характерним є середній рівень соціальної ініціативності як однієї зі складових поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку. Низький рівень соціальної активності притаманний 42% досліджуваних ЕГ (10 дітей) та 46% – КГ (11 дітей). Високий рівень діагностовано лише у 8% респондентів ЕГ (2 дитини) та 12% респондентів КГ (3 дитини).

Діти з *низьким рівнем соціальної ініціативності* не люблять висловлювати власну точку зору, вони не прагнуть до лідерства, не люблять знаходитися в центрі уваги, не відчують радості від уваги до них із боку однолітків та дорослих. Діти з *середнім рівнем соціальної ініціативності* в більшості ситуацій беруть на себе виконання головних ролей, стримано відносяться до уваги до себе з боку оточуючих, але все ж таки їм важко бути ініціаторами будь-якої діяльності та лідером у колективній справі. Діти з *високим рівнем соціальної ініціативності* беруть на себе виконання головних ролей у сюжетно-рольовій грі, можуть виступати ініціаторами будь-якої діяльності, легко висловлюють власну точку зору, прагнуть до лідерства, люблять знаходитися у центрі уваги, але при всіх цих позитивних якостях часто не погоджуються з думкою інших, наполягають на своєму.

Як і у випадку з попередніми показниками поведінкового компонента соціальної впевненості відмінності між проявами соціальної активності дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ на констатувальному етапі експериментальної роботи в цілому майже не постежується, про це свідчать дані таблиці 3.1. Загалом для 67% респондентів ЕГ (16 дітей) та 75% – КГ (18 дітей) характерним є середній рівень соціальної активності як однієї зі складових поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку. Низький рівень соціальної активності притаманний 21% респондентів ЕГ (5 дітей) та 17% – КГ (4 дитини). Високий рівень діагностовано лише у 12% респондентів ЕГ (3 дітей) та 8% КГ (2 дітей).

Якісний аналіз свідчить про те, що діти з *середнім рівнем* сформованості соціальної активності часто активно взаємодіють з однолітками — але надають перевагу другорядним ролям в ігровій діяльності; залюбки долучаються до діяльності, виявляють інтерес до нового — при цьому в них недостатньо розвиненим є емоційний компонент, діти недостатньо експресивні у своїх емоційних проявах.

Діти з *низьким рівнем* соціальної активності не беруть участі у взаємодії з однолітками, намагаються усамітнитися, їх важко зацікавити новою діяльністю, вони надають перевагу добре знайомій діяльності.

Діти з *високим рівнем* соціальної активності нерідко виявляють агресію по відношенню до однолітків, часто поводять себе дуже шумно, їм притаманний підвищений рівень фізичної активності.

Узагальнюючи результати констатувального дослідження, ми дійшли висновку, що переважна більшість дітей старшого дошкільного віку експериментальної й контрольної груп знаходяться на середньому та низькому рівнях сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості. Про це свідчать результати, представлені у таблиці 3.1.

Дані таблиці 3.1 щодо рівнів сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості у ЕГ та КГ на констатувальному етапі дослідження представлено у діаграмі (рис. 3.2.).

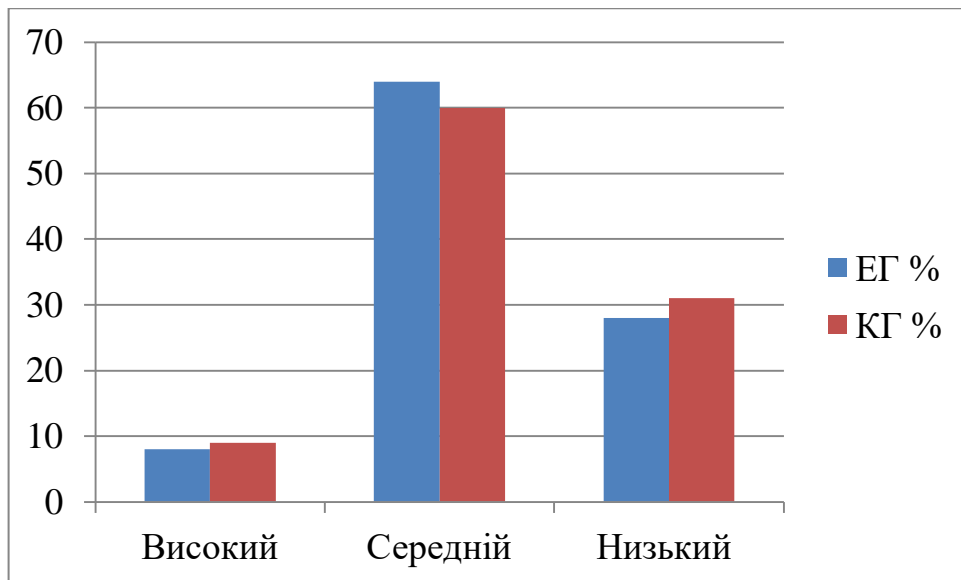

Рис. 3.2. Рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту

Відтак середній рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості діагностовано у 64 % дітей ЕГ та 60 % КГ, низький рівень мають 28 % дітей ЕГ та 31 % дітей КГ, високий рівень було виявлено лише у 8% респондентів ЕГ та 9% респондентів КГ. Узагальнюючи результати констатувального дослідження, ми дійшли висновку, що рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ приблизно однаковий.

Це підтвердило припущення про те, що традиційна система навчання в дошкільних навчальних закладах поки що недостатньо спрямована на формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей дошкільного віку. Установлений недостатній рівень розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку підтвердив необхідність визначення педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості, та розробки й експериментальної апробації системи роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху» з реалізації цих педагогічних умов.

Подальшу роботу буде спрямовано на формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, за допомогою підвищення рівня самостійності дитини, її активності та ініціативності, розширення її соціального досвіду, формування навичок ефективної взаємодії дитини з однолітками, розвиток її емоційно-вольової сфери, що, в свою чергу, дозволить дитині краще розуміти власні емоційні стани, а також розрізняти емоції та почуття оточуючих її осіб.

Тобто, запропонована нами система роботи «На крилах успіху», складена на основі театралізованої діяльності, буде спрямована на формування в дитини старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості як необхідної сфери життєвої компетентності дитини старшого дошкільного віку.

3.2. Реалізація педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Аналіз літературних джерел та результати констатувального експерименту дозволили нам висунути гіпотезу про те, що для формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку ефективною є театралізована діяльність. При цьому формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: організація розвивального предметно-просторового середовища; створення для дітей ситуацій соціальної успішності; співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини, упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

З реалізації визначених педагогічних умов було розроблено систему роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху». Напрямами роботи було визначено такі:

1. Організація розвивального предметно-просторового середовища.

Для реалізації самостійної театралізованої діяльності в експериментальній групі було створено куточок «Театр», оснащений «персонажами» для пальчикового, лялькового, настільного, тіньового театрів та іншою атрибутикою, необхідною для постановки вистав. Діти мали змогу протягом дня самостійно обирати для себе героїв, перевтілюватися та за допомогою театралізованої гри реалізовувати власні творчі задумки, обігрувати сюжети літературних творів за власним вибором.

2. Створення для дітей ситуацій соціальної успішності.

Вихователь стимулював дітей до творчої діяльності, заохочував дітей, допомагав втілювати їхні задуми в життя, стимулював творчу активність дітей. Дітям із низьким рівнем сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості допомагав обирати ролі та направляв їхню активність в рамках реалізації обраної ролі.

3. Співпраця ЗДО і сім'ї з метою взаємодопомоги та зваємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини.

З реалізації зазначеної умови нами було розроблено систему роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху», спрямованих на формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (Додаток 1). Система роботи передбачала організацію спільної діяльності дорослих і дітей як у процесі освітніх заходів, так і в повсякденні (ранковий прийом дітей, прогулянка, друга половина дня та ін.). Реалізація умови включала проведення спільних театралізованих вистав, малювання театральних афіш,

виготовлення костюмів і декорацій до вистав, проведення лекторіїв для батьків, семінарів для педагогів, анкетування; оформлення для батьків фотоальбомів, що відображають участь дітей в різних театралізованих постановках.

4. Упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Здійснювалася у спеціально організованій діяльності. Вихователем були запропоновані певні реальні життєві ситуації, герої яких мають труднощі у засвоєнні тих чи інших соціальних форм поведінки чи прийняття соціальних норм, встановлених у суспільстві. Діти беруть на себе виконання цих ролей та розігрують конкретну ситуацію, потім відбувається обговорення і подальший пошук способа вирішення цієї проблемної ситуації. Моделюється нова ситуація зі зміненими формами поведінки. Під час такої форми рольової гри діти мають змогу усвідомити рівень прийнятності у суспільстві того чи іншого поведінкового прояву. Діти самостійно шукають спосіб вирішення тієї чи іншої ситуації, моделюючи різні моделі поведінки, тобто діти є активними перетворювачами проблемної ситуації, запропонованої вихователем.

Мета – навчання дітей новим формам соціальної поведінки, розширення поведінкового репертуара дитини.

Система освітніх заходів «На крилах успіху» передбачала проведення спеціальних занять тривалістю 25 хв. один раз на два тижні в першій половині дня. Загальна кількість занять на рік – 15.

Спільна діяльність дітей і педагога, що здійснювалася в ході режимних моментів, проводилася в другій половині дня індивідуально або по підгрупах щотижня.

Один раз на квартал проводилися постановки міні-діалогів, інсценівок, драматизацій, включаючи різні види театру, для дітей дитячого садка і батьків.

Кожне заняття з театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку складалося з 4-х основних розділів і одного додаткового [53, с.30]:

1 розділ – «Театралізована гра». Цей розділ спрямований не стільки на опанування дитиною професійними вміннями й навичками, скільки на розвиток ігрової поведінки, естетичного почуття, здатності творчо ставитися до будь-якої справи, вміння спілкуватися з однолітками і дорослими людьми в різних життєвих ситуаціях.

Всі ігри цього розділу умовно діляться на два види: загальні ігри і спеціальні театралізовані ігри.

2 розділ – «Ритмопластика» – включає в себе комплексні ритмічні, музичні, пластичні ігри та вправи, покликані забезпечити розвиток природних психомоторних здібностей дошкільників, набуття ними відчуття гармонії свого тіла з навколишнім світом, розвиток свободи і виразності рухів.

3 розділ – «Культура і техніка мовлення» – об'єднує ігри та вправи, спрямовані на розвиток дихання і свободи мовленнєвого апарату, вміння володіти правильною артикуляцією, чіткою дикцією, інтонацією, логікою мови та орфоепією.

У цей розділ включені ігри зі словом, спрямовані на розвиток зв'язного образного мовлення, творчу фантазію, вміння складати невеликі розповіді й казки, підбирати найпростіші рими.

Умовно всі вправи можна розділити на 3 види: дихальні та артикуляційні; дикційні й інтонаційні вправи; творчі ігри зі словом.

4 розділ – «Основи театральної культури» – покликаний забезпечити умови для оволодіння дошкільниками елементарними знаннями і поняттями, професійною термінологією театального мистецтва. До розділу включено наступні основні теми: «Особливості театального мистецтва», «Види театального мистецтва», «Народження театру», «Театр ззовні і зсередини», «Культура глядача»,

5 розділ (додатковий) – «Робота над виставою» – є допоміжним, заснованим на авторських сценаріях і включає в себе наступні частини:

- Знайомство з п'єсою.
- Робота над текстом.
- Розподіл ролей.
- Робота над роллю (діалоги героїв, танці та пісні, якщо є, і т. і.)
- Робота над сценічною виразністю: визначення необхідних дій, рухів, жестів персонажа, міміки, інтонації, місця на сценічному майданчику.
- Репетиція всієї вистави (вихід всіх персонажів, в залежності від ролі; підготовка до виступу перед глядачами).
- Підготовка театрального костюма.
- Підготовка декорацій, оформлення сцени.
- Показ вистави для дітей та батьків дитячого садка.

Зміст занять із театралізованої діяльності включає: вправи з дикції (артикуляційна гімнастика); завдання для розвитку мовленнєвої та інтонаційної виразності; пальчиковий ігротренінг для розвитку дрібної моторики рук; вправи на розвиток виразної міміки; елементи мистецтва пантоміми; вправи на розвиток пластики; театралізовані етюди; ігри-перевтілення; перегляд лялькових вистав та бесіди за змістом; окремі вправи з етики під час драматизацій; знайомство з текстом казки для драматизації, засобами її драматизації; підготовка та розігрування казок і драматизацій; ігри-драматизації.

У результаті проведення системи роботи «На крилах успіху» діти оволодівали наступними вміннями та навичками: формувалася готовність до творчості; розвивалася ініціативність, самостійність і самоконтроль; діти засвоювали навички ввічливої поведінки; виховувалася доброзичливість і контактність у стосунках із однолітками і дорослими в різних ситуаціях.

Отже, розроблена нами система роботи «На крилах успіху» спрямовувалась на повну та всебічну реалізацію визначених педагогічних умов та сприяла формуванню поведінкового компонента соціальної

впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

3.3. Динаміка формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку

Під час контрольного експерименту, після реалізації системи роботи «На крилах успіху» з реалізації педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, було проведено повторне діагностування вихованців за допомогою тих самих методик, які було використано на констатувальному етапі дослідження. Метою контрольного зрізу було з'ясування ефективності визначених педагогічних умов.

Діагностування рівнів сформованості соціальної самостійності, соціальної ініціативності та соціальної активності як показників рівню сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експериментальної роботи дало змогу отримати такі кількісні результати (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Результати експериментального дослідження рівнів сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості на контрольному етапі дослідження

Рівень	Соціальна самостійність		Соціальна ініціативність		Соціальна активність		Σ (%)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ %	КГ %
Високий	42% (10 д)	25% (6 д)	38% (9 д)	16% (4 д)	46% (11 д)	21% (5 д)	42	17
Середній	58% (14 д)	67% (16 д)	54% (13 д)	46% (11 д)	54% (13 д)	71% (17 д)	55	61
Низький	0%	8 % (2 д)	8% (2 д)	38% (9 д)	0%	8% (2 д)	3	22

Таблиця демонструє позитивну динаміку за всіма критеріями поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку в ЕГ. Зокрема, високий рівень сформованості соціальної самостійності в ЕГ мають 42% респондентів (10 дітей), а у КГ – 25 % респондентів (6 дітей); середній рівень у ЕГ мають 58% респондентів (14 дітей), у КГ 67% (16 дітей); низький рівень не виявлено у ЕГ та виявлено у 8% респондентів (2 дітей) КГ.

За критерієм соціальної ініціативності на контрольному етапі дослідження маємо такі показники: високий рівень сформованості соціальної ініціативності в ЕГ мають 38% респондентів (9 дітей), а у КГ – 16 % (4 дитини); середній рівень у ЕГ мають 54 % респондентів (13 дітей), у КГ – 46% (11 дітей); низький рівень виявлено у 8% респондентів (2 дітей) ЕГ та у 38% респондентів КГ (9 дітей).

Позитивні зміни у ЕГ на відміну від КГ відзначено також за критерієм соціальної активності, зокрема високий рівень соціальної активності у ЕГ мають 46 % респондентів (11 дітей) та у КГ – 21% (5 дітей). Середній рівень спостерігається у 54% респондентів ЕГ (13 дітей) та у 71% респондентів КГ (17 дітей). Низький рівень соціальної активності не виявлено у ЕГ та відмічається у 8% респондентів КГ (2 дитини).

Це свідчить про те, що завдяки проведеній системі роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху» з реалізації педагогічних умов, рівень сформованості соціальної самостійності у дітей ЕГ значно підвищився (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Динаміка формування поведінкового компонента соціальної
впевненості в дітей старшого дошкільного віку
засобами театралізованої діяльності**

Рівні сформованості	Соціальна самостійність				Соціальна ініціативність				Соціальна активність				Σ %			
	ЕГ (%)		КГ (%)		ЕГ (%)		КГ (%)		ЕГ (%)		КГ (%)		ЕГ (%)		КГ (%)	
	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ
Високий	4	42	8	25	8	38	12	16	12	46	8	21	8	42	9	17
Середній	75	58	63	67	50	54	42	46	67	54	75	71	64	55	60	61
Низький	21	0	29	8	42	8	46	38	21	0	17	8	28	3	31	22

Умовні скорочення:

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

І – констатувальне дослідження

ІІ – контрольний експеримент

Зокрема, зросла на 38% кількість дітей із високим рівнем соціальної самостійності (4% на констатувальному етапі – 42% на контрольному). Знизився на 21% низький рівень сформованості соціальної самостійності старших дошкільників у ЕГ (21% на констатувальному етапі, 0% на контрольному). Кількість дітей із середнім рівнем соціальної самостійності знизилася на 17% (на констатувальному етапі 75%, на контрольному етапі – 58%).

Отже, ми бачимо, що в результаті реалізації педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості засобами театралізованої діяльності діти з легкістю можуть знайти собі справу та грати наодинці, демонструють здатність до самостійного вирішення конфліктів з однолітками, негативно ставляться до сторонньої допомоги, намагаються зробити все самостійно та здатні доводити розпочату справу до кінця. Діти

ЕГ на відміну від КГ виявляють здатність до виконання доручень дорослих без нагадувань, без вказівок дорослого прибирають власні речі, іграшки, посуд.

Слід зазначити, що порівняно з КГ, відзначено суттєве покращення рівня сформованості соціальної ініціативності у ЕГ: по високому рівню — більше на 30% (на констатувальному – 8%, на контрольному – 38%), по середньому рівню більше на 4% (констатувальний – 50%, контрольний – 54%), по низькому рівню – менше на 34% (контрольний – 8%, констатувальний – 42%).

Отже, якісні зміни рівня прояву соціальної ініціативності свідчать про те, що діти ЕГ залюбки беруть на себе виконання головних ролей у сюжетно-рольових та театралізованих іграх, приймають активну участь у будь-якій запропонованій вихователем чи однолітком справі, можуть відстояти власну точку зору, відчувають радість від уваги до них з боку оточуючих. Система роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку «На крилах успіху» сприяла розвитку в дітей здатності до прояву ініціативи у будь-якій діяльності, вміння прислухатися до думки інших, поважати один одного.

Позитивні кількісні зміни спостерігаються у ЕГ і в рівні сформованості соціальної активності як показника розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, зросла на 34% кількість дітей із високим рівнем (12% на констатувальному етапі – 46% на контрольному). Знизився на 21% низький рівень сформованості соціальної активності старших дошкільників у ЕГ (констатувальний – 21%, контрольний – 0%). Респондентів із середнім рівнем соціальної активності виявлено на 13% менше (на констатувальному етапі – 67%, на контрольному етапі – 54%).

Показники респондентів КГ майже не змінилися: за критерієм соціальної самостійності високий рівень складає на контрольному етапі 25 % (більше на 16%, ніж на констатувальному етапі) , середній збільшився на 4% та складає 67%, низький порівняно з констатувальним знизився на 21% та

складає 8%. За критерієм соціальної ініціативності: високий рівень збільшився на 4% (на констатувальному – 12%, на контрольному – 16%), середній також зріс на 4 % і наразі складає 46%, низький зменшився на 8%. За критерієм соціальної активності респонденти у КГ розподілилися наступним чином: високий рівень мають 21%, що на 13 % більше ніж на констатувальному етапі дослідження, середній рівень діагностується у 71% респондентів, що на 4% менше, ніж на початку дослідження та низький рівень зменшився на 9 % і наразі становить 8%.

Узагальнюючи результати контрольного дослідження, ми відмічаємо позитивну динаміку ЕГ у рівнях сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку. Про це свідчать результати, представлені у таблиці 3.3. Відтак високий рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості збільшився на 34 % (на констатувальному етапі – 8 %, на контрольному – 42%), середній рівень зменшився на 9% (на констатувальному – 64%, на контрольному – 55%), низький рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості на контрольному етапі дослідження складає 3%, що на 25% менше порівняно з констатувальним етапом дослідження.

Динаміка змін рівнів сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку представлена у діаграмі (Рис. 3.3), де I – констатувальний експеримент, II – контрольний.

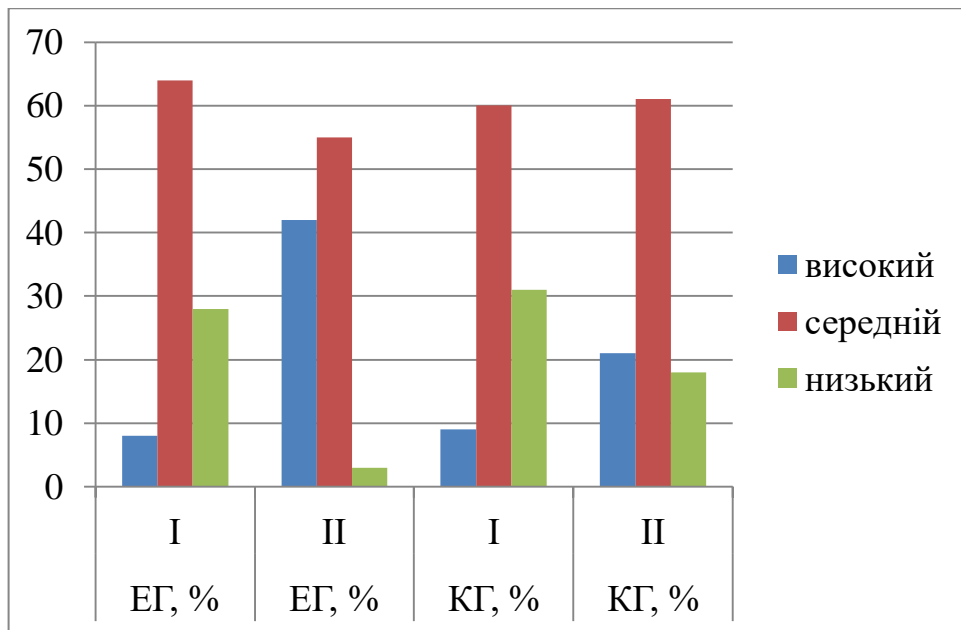

Рис. 3.3. Динаміка формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок про те, що в результаті впровадження системи роботи «На крилах успіху» з реалізації педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, в ЕГ значно збільшився відсоток дітей з високим рівнем сформованості усіх показників поведінкового компонента соціальної впевненості, у той час, як у КГ рівень цих показників без спеціальної роботи змінився не суттєво. Також треба зазначити, що в ЕГ не залишилося дітей з низьким рівнем соціальної самостійності та соціальної активності (на констатувальному етапі дослідження вони склали 21% дітей) – на противагу КГ за обома критеріями залишилося 8% респондентів.

Завдяки впровадженню системи роботи «На крилах успіху» з формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності діти ЕГ більш активно стали взаємодіяти з однолітками, пропонувати один одному допомогу під час організованої діяльності та у вільній ігровій діяльності.

Діти ЕГ охоче долучаються до спільної з однолітками та дорослими діяльності. Участь у театралізованій діяльності сприяла розвитку в дітей ЕГ експресивності, вони з легкістю демонструють різні емоційні стани, легко розпізнають емоції оточуючих.

Позитивна динаміка за всіма критеріями поведінкового компонента соціальної впевненості дає нам змогу зробити висновок про те, що розроблені нами педагогічні умови формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності та система роботи «На крилах успіху» з реалізації зазначених педагогічних умов є доволі ефективними та сприяли формуванню в дітей старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості.

Загалом ця система дала можливість формувати у старших дошкільників такі життєво важливі аспекти поведінкового компонента соціальної впевненості, як впевненість у собі, прийняття соціальних норм та правил поведінки, усвідомлення власної соціальної компетентності.

Отже, гіпотеза, що була висунута нами на початку дослідження щодо ефективності педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (організація розвивального предметно-просторового середовища, створення для дітей ситуацій соціальної успішності, співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини, упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення) повністю підтвердилася.

Висновки до розділу 3

З метою оцінювання сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку на основі аналізу теоретичних джерел було виділено критерії: соціальна самостійність, соціальна ініціативність та соціальна активність. Показниками критерію «соціальної самостійності» були: вміння дитини знайти собі справу, наявність в дитини власної точки зору, прагнення зробити все самостійно, доведення розпочатої справи до кінця, самостійне вирішення конфліктів з однолітками, виконання доручених справ без нагадування. Показниками критерію «соціальної ініціативності» були: вміння дитини брати на себе головні ролі в іграх, виступати ініціатором будь-якої діяльності, вміння висловлювати свою точку зору, прагнення до лідерства, бажання дитини взятися за незнайому їй справу. Показниками критерію «соціальної активності» були: активна взаємодія дитини з, пропонує свою допомогу, взаємодіє з однолітками, бере активну участь в іграх, виявляє жвавий інтерес до всього нового, не любить займати другорядні ролі.

Оцінювання поведінкового компонента соціальної впевненості відбувалося на основі діагностичної методики, безпосередніх спостережень за дітьми. На підставі окреслених критеріїв та показників схарактеризовано три рівні сформованості кожного з критеріїв поведінкового компонента соціальної впевненості: низький, середній, високий.

Дані констатувального зрізу засвідчили незадовільний стан розвитку поведінкового компонента соціальної впевненості (переважна більшість дітей обох груп знаходилися на низькому та середньому рівнях сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості), особливо щодо критерію соціальної ініціативності. Зокрема, недостатнім виявилось вміння дітей виступати лідером у колективі однолітків, бути ініціатором

будь-якої діяльності. Водночас, було виявлено інтерес більшості дітей до спілкування, словесного супроводу театралізованої діяльності.

Відповідно до теоретичних засад і принципів побудови дослідження, а також отримавши об'єктивні дані у результаті констатувального експерименту та зробивши відповідні висновки, було виокремлено педагогічні умови: організація розвивального предметно-просторового середовища, створення для дітей ситуацій успішності, співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини; упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

На наступному етапі нами була розроблена система роботи «На крилах успіху» щодо формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Система роботи була спрямована на підвищення рівня самооцінки дитини, розширення її соціального досвіду, формування навичок ефективної взаємодії дитини з однолітками, розвиток її емоційно-вольової сфери, що, у свою чергу, дозволить дитині краще розуміти власні емоційні стани, а також розрізняти емоції та почуття оточуючих її осіб. Та на основі позитивного ставлення дитини до себе, вона буде почувати себе більш соціально впевненою.

У процесі здійснення системи роботи «На крилах успіху» значно підвищився рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей ЕГ (у середньому на 23%), особливо за критерієм соціальної самостійності (25%). На противагу цьому в контрольній групі відбулися незначні позитивні зміни.

Отже, запроваджена система роботи «На крилах успіху» з формування поведінкового компонента соціальної впевненості гармонійно поєднала в собі й реалізувала всі визначені нами педагогічні умови та виявилася ефективною. З чого ми робимо висновок про те, що організація розвивального предметно-

просторового середовища, створення для дітей ситуацій соціальної успішності, співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини, упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення сприяють розвиненню емоційно-вольової сфери, розширенню уявлень дітей про соціальні норми та правила поведінки, що забезпечує формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено проблему формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, визначено педагогічні умови, розроблено систему роботи з їх реалізації та експериментально доведено їх ефективність.

У першому розділі роботи проаналізовано саме поняття соціальної впевненості дітей дошкільного віку та встановлено, що соціальна впевненість дітей старшого дошкільного віку – це інтегративна системна якість особистості, що виявляється у діяльності, спілкуванні і поведінці та охоплює такі структурні компоненти: емоційний, когнітивний, поведінковий [62, с.205]. Формування в дошкільників поведінкового компонента соціальної впевненості є, на наш погляд, одним із найактуальніших завдань сучасної дошкільної освіти.

Поведінковий компонент соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку розуміємо як сукупність навичок, які сприяють переживанню дитиною власної успішності у соціальному середовищі, в якому вона активно взаємодіє з однолітками та з дорослими.

Особливостями формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей дошкільного віку визначено те, що у процесі спеціально організованої діяльності, спрямованої на забезпечення соціального благополуччя дитини, збільшуються її резервні можливості, розвиваються механізми адаптації до навколишнього соціального середовища.

Одним із найефективніших засобів формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку є театралізована діяльність, в якій дитина у повній мірі може засвоїти різні соціальні вміння та навички, беручи на себе різноманітні ролі.

Театралізовану діяльність дітей дошкільного віку розглядаємо як специфічний вид художньо-творчої діяльності, у процесі якої її учасники освоюють доступні засоби сценічного мистецтва, і відповідно до обраної ролі (актора, сценариста, художника-оформлювача, глядача і т.д.) беруть участь у підготовці та розігруванні різного виду театральних вистав, долучаються до театральної культури [59, с.47].

Театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку інтелектуальної, комунікативної, морально-вольової та соціальної сфери особистості дитини, Театралізована діяльність дозволяє дитині засвоювати досвід соціальних навичок поведінки через різні її види: сприймання театральної вистави; театралізовані ігри; ігри-драматизації; підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення) [59, с.44].

Особливості театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку полягають у тому що, вона поглиблюється та ускладнюється, старші дошкільники стають більш активними і самостійними у виборі змісту театралізованої діяльності, ставляться до вибору творчо, можуть самі вигадувати сюжети для вистав, поєднувати різні літературні твори.

Ми розглядаємо театралізовану діяльність як засіб формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку тому що вона сприятиме формуванню в дітей соціально важливих умінь та навичок, вміння самостійно здійснювати власний вибір партнерів по інтересам, розвивати співдружність дітей. Дає змогу дитині у ігровій ситуації набути досвіду соціальної успішності та в подальшому перенести суспільно важливі навички поведінки в умови реального життя

Серед педагогічних умов, які сприяють формуванню у дітей старшого дошкільного віку поведінкового компонента соціальної впевненості нами виділено наступні: організація розвивального предметно-просторового середовища, створення для дітей ситуацій соціальної успішності, взаємодія

закладу дошкільної освіти і сім'ї, моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Критеріями визначення рівня сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості є: соціальна самостійність (показники: вміння дитини знайти собі справу, наявність в дитини власної точки зору, прагнення зробити все самостійно, доведення розпочатої справи до кінця, самостійне вирішення конфліктів з однолітками, виконання доручених справ без нагадування); соціальна ініціативність (показники: вміння дитини брати на себе головні ролі в іграх, виступати ініціатором будь-якої діяльності, вміння висловлювати свою точку зору, прагнення до лідерства, бажання дитини взятися за незнайому їй справу); соціальна активність (показники: дитина активно вступає у взаємодію з дорослим, пропонує свою допомогу, взаємодіє з однолітками, бере активну участь в іграх, виявляє жвавий інтерес до всього нового, не любить займати другорядні ролі).

За означеними критеріями та показниками було схарактеризовано рівні сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку: низький, середній і високий. Для оцінювання зазначених рівнів розроблено діагностичну методику сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку.

Результати констатувального дослідження засвідчили, що переважна більшість дітей старшого дошкільного віку експериментальної й контрольної груп знаходяться на середньому та низькому рівнях сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості (середній рівень - у 64 % дітей ЕГ та 60 % КГ, низький рівень - 28 % дітей ЕГ та 31 % дітей КГ, високий рівень - 8% респондентів ЕГ та 9% респондентів КГ). Тобто, рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ приблизно однаковий.

Отримавши об'єктивні початкові дані та зробивши відповідні висновки, на наступному етапі дослідження нами було розроблено та

здійснено систему роботи «На крилах успіху» з реалізації педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Система роботи включала спеціально організовані заняття та організацію театралізованої діяльності під час вільної ігрової діяльності, у режимних моментах. Заняття тривалістю 25 хвилин проводилися один раз на два тижні. Кожне заняття складалося з 4-х основних розділів і одного додаткового: «Театралізована гра», «Ритмопластика», «Культура і техніка мовлення», «Основи театральної культури», «Робота над виставою».

Виявлені у процесі проведеного контрольного обстеження позитивні зміни щодо сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей експериментальної групи переконливо довели ефективність визначених нами педагогічних умов та розробленої системи роботи з їх реалізації. Зокрема, високий рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості дітей експериментальної групи збільшився на 34 % (на констатувальному етапі – 8 %, на контрольному – 42%), середній рівень зменшився на 9% (на констатувальному – 64%, на контрольному – 55%), низький рівень склав 3%, що на 25% менше порівняно з констатувальним етапом дослідження. На противагу у КГ показники змінилися, але не суттєво: кількість респондентів, що мають високий рівень сформованості поведінкового компонента соціальної впевненості збільшилася на 12%, середній рівень діагностовано у 61%, що лише на 1% більше, ніж на констатувальному етапі дослідження. Показник низького рівня зменшився на 13% і складає 18%. В середньому рівень сформованості поведінкового компонента у ЕГ на контрольному етапі дослідження збільшився на 23%, в той час як у КГ – на 9%.

Зазначене підтвердило, що розроблена і здійснена нами система роботи з реалізації педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності «На крилах успіху» була ефективною та дозволила

досягти мети, з чого ми робимо висновок, що розвиток емоційно-вольової сфери, розширення уявлень дитини про соціальні норми та правила поведінки, про власний соціально-рольовий репертуар сприяють формуванню поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, у результаті дослідження експериментально доведено ефективність визначених нами педагогічних умов формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулова О. Театралізовані ігри. Дошкільне виховання. – 2005. – № 4. – С. 15- 21.
2. Алиева Ш.Г. Социальное развитие дошкольников. Молодой ученый. – 2014. – №2. – С. 711-715.
3. Алифанова Е.М. Формирование коммуникативной компетентности детей дошкольного возраста средствами театрализованных игр: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Е.М. Алифанова. – Волгоград, 2001. – 23 с.
4. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников: Кн. для воспитателя дет. сада. — М.: Просвещение, 1991. — 127 с.: ил.
5. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук.; –К.: Видавництво, 2012: – 26 с.
6. Бегас Л. Д. Проблема театралізованої діяльності в загальній та спеціальній педагогіці. Корекційна педагогіка і психологія. – 2011. – С. 35-41.
7. Безруких М.М. Развитие социальной уверенности у дошкольников / М.М. Безруких. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 224 с.
8. Белоцерковец Н.И. Формирование социальной компетентности детей 3-7 лет в условиях открытого дошкольного образовательного учреждения: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.И. Белоцерковец. – Карачаевск, 2002. – 22 с.
9. Беляева Т.Б. Модель социальной компетентности / Т.Б. Беляева // Вестник Новгородского государственного университета. – 2005. – № 31. – С. 8-12.
10. Богущ А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богущ. – К.: ІЗНМ, 1997. – 112 с.

11. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. – Київ: Слово, 2006. – 304 с.
12. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. – Воронеж: НПО Моден, 1996. – 415 с.
13. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – СПб.: Питер, 2009. – 249 с.
14. Бондар В. І. Стан соціальної освіти та динаміка її змін. Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство: наук.-метод. зб. / ред. кол.: Н. Софій (гол.), І. Єрмаков (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін. – Київ: Контекст, 2000. – С. 29–33.
15. Борисова О.Ф. Формирование социальной компетентности детей дошкольного возраста: автореферат дисс. канд. пед. наук: 13.00.07 / О.Ф. Борисова. – Челябинск, 2009. – 24 с.
16. Буре Р.С. Социально-нравственное воспитание дошкольников / Р.С. Буре. – М.: Мозаика-Синтез, 2012. – 80 с.
17. Выготский Л.С. Психология / Л.С. Выготский. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 648 с.
18. Волкова И.В. Формирование социальной уверенности как качества становящейся личности посредством подвижных игр: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / И.В. Волкова. – Н. Новгород, 2006. – 26 с.
19. Гаврилюк С.М. Художній розвиток дітей 5–7 років засобами театралізованої діяльності в умовах навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад». автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07. – Миколаїв, 2010. – 21 с.
20. Грицишина Т.І. Соціалізація дитини старшого дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – №12 (55). – С. 12-15.
21. Давидов В.Г. Від дитячих ігор до творчих ігор і драматизацій. Театр і освіта: Зб. наукових праць. – 1992. – №3. – С. 12-13.

22. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огневюк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білокаленко та ін.; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. – К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

23. Доронова Т.Н., Доронова Е.Г. Развитие детей в театрализованной деятельности. – М., 1997. – 92 с.

24. Єрофєєва Т.І. Гра-драматизація. Виховання дітей у грі. – М., – 1994. – 128 с.

25. Загвозкина И.А. Развитие социальной уверенности старших дошкольников в процессе взаимодействия со взрослыми и сверстниками / И.А. Загвозкина // Педагогическое мастерство: материалы междунар. заоч. науч. конф. – 2012. – С. 82-84.

26. Зими́на И. Театр и театрализованные игры в детском саду/ И. Зими́на// Дошкольное воспитание, 2005. – №4. – С.3-4

27. Зубаль Н.Г. Розвиваюча ігротека для школярів 6-7 років / Н.Г. Зубаль // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №1-3. – С. 35-66.

28. Иванова Н.В. Социальное развитие детей в ДОУ / Н.В. Иванова, Е.Ю. Бардинова, А.М. Калинина. – М.: ТЦ Сфера, 2008. – 128 с.

29. Игры-драматизации в детском саду: Методические рекомендации / Сост. Е.Л. Трусова.— Киев, 1991. – 186 с.

30. Караманенко Т.Н. Караманенко Ю.Г. Кукольный театр – дошкольникам. – Москва: Просвещение, 1982. – 191 с.

31. Картушина, Ю.М. Театрализованные представления для детей и взрослых. Сценарии для ДОУ. – М.: 2005. – 236 с.

32. Колупаева Е.И. Психолого-педагогические и методические основы формирования личности ребенка средством театрального искусства: Учеб.-метод. пособие. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2001. – 62с.

33. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / О.Л. Кононко. – Київ: Світич, 2009. – 208 с.
34. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві : навч. посібн. для вищ. навч. закладів / О.Л. Кононко. – Київ: Освіта, 1998. – 255 с.
35. Кошманская, И.П. Театр в детском саду. – Ростов на Дону: Феникс, 2004. – 358 с.
36. Курінна С.М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: 19.00.01 / С.М. Курінна. – Луганськ, 2004. – 20 с.
37. Леонтьев А.Н. К теории развития психики ребенка / А.Н. Леонтьев. – М.: Академия, 1996. – 219 с.
38. Леонтьев, А.Н. Психологические основы дошкольной игры / А.Н. Леонтьев // Избр. психол. соч.: В 2 т. Т. 1. – М.: Политиздат, 1983. – 391с.
39. Лидак Л. Сюжетно-ролевые игры в развитии навыков общения ребенка со сверстниками // Дошкольное воспитание. – 1990. – №7. – С. 18-22.
40. Лисина М.И. Формирование личности ребенка в общении / М.И. Лисина. – СПб.: Питер, 2009. – 357 с.
41. Ляховець О.О. Театралізована діяльність у дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://bdpu.org/wp-content/uploads/2019/02/Олеся-Ляховець.pdf>
42. Макаренко Л. В. Театр – мистецтво життя. Дошкільне виховання. – 1994. – №8. – С. 13-16.
43. Маханева М.Д. Театрализованные занятия в детском саду/ М.Д.Маханева. – М. : Сфера, 2001. – С. 23-31.
44. Мішечкіна М.Є. Наступність у вихованні соціальної впевненості у старших дошкільників та молодших школярів / М.Є. Мішечкіна // Наукові

записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №4. – С. 44-47.

45. Молостова Н.Ю. Проблема формирования социальной уверенности у студентов / Н.Ю. Молостова // Материалы X международной научно-методической конференции «Проблемы многоуровневого образования». – Н. Новгород, 2003. – С. 86.

46. Молостова Н.Ю. Воспитание социально-адаптированного поведения у дошкольников / Н.Ю. Молостова, Е.В. Прима, Л.В. Филиппова, И.Н. Кольцова. – Н. Новгород: ННГАСУ, 1998. – 249 с.

47. Молостова Н.Ю. Развитие у шестилетних детей социальной уверенности / Н.Ю. Молостова, Е.В. Прима, Л.В. Филиппова, И.Н. Кольцова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – С.67–194.

48. Молостова Н.Ю. Формирование социальной уверенности как компонента образа "Я" у детей старшего дошкольного возраста: автореф. дис. канд. псих. наук: 13.00.01 / Н.Ю. Молостова. – М., 2004. – 20 с.

49. Наговец Л.Ю. Уверенность личности как психологический феномен / Л.Ю. Наговец // Педагогическое образование в России. – 2012. – №2. – С. 58-61.

50. Непомнящая Н.И. Становление личности ребенка 6-7 лет / Н.И. Непомнящая. – М.: Просвещение, 1992. – 218 с.

51. Петрова Е. Театрализованные игры // Дошкольное воспитание. – 2001. – №4. – С.32-40.

52. Петрова Т.И., Сергеева Е.Л., Петрова Е.С. Подготовка и проведение театрализованных игр в детском саду: разработки занятий для всех возрастных групп с методическими рекомендациями. — М.: Школьная Пресса, 2003. – 128с.

53. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі «Грайлик» / О.М. Березіна, О.З. Гніровська, Т.А. Линник. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 56 с.

54. Прима Е.В. Развитие социальной уверенности у дошкольников / Е.В. Прима, Л.В. Филиппова, И.Н. Кольцова, Н.Ю. Молостова. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 224 с.

55. Прима Е.В. Развитие у шестилетних детей социальной уверенности / Е.В. Прима, Л.В. Филиппова, И.Н. Кольцова, Н.Ю. Молостова. – Н. Новгород: НовГУ, 2001. – 254 с.

56. Ситкина, И.Г., Румянцева, Н.В. Исследование влияния театральной деятельности на развитие личности ребенка: Исследовательская работа. – Я., 2005.

57. Сорокина Н.Ф. Играем в кукольный театр // Дошкольное воспитание. – 1997. – № 6, 10, 12; – 1998. – №2.

58. Сорокина Н.Ф., Миланович Л.Г. Программа «Театр — творчество — дети»// Дошкольное воспитание. – 1996. – № 8, 9, 11.

59. Томчикова С.Н., Игровые технологии в ДОУ : учеб.-метод. комплекс / С.Н. Томчикова, Н.С. Томчикова. - 2-е изд., стер. - М. : ФЛИНТА, 2015. - 80 с.

60. Туманова Ю.О. Формування поведінкового компонента соціальної впевненості у дітей старшого дошкільного віку // Дебют: збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки – 2020 / за заг. ред. д. політ. н., проф. К.В. Балабанова, д.е.н., проф. О.В.Булатової.- Маріуполь, 2020. – С. 136-139.

61. Фельдштейн Д.И. Социальное развитие в пространстве-времени детства / Д.И. Фельдштейн. – М.: Флинта, 1997. – 158 с.

62. Филиппова Л.В. Формирование социальной уверенности у детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста / Л.В. Филиппова, Н.Ю. Молостова, И.Н. Кольцова, Е.В. Прима. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2009. – 421 с.

63. Фурмина Л.С. Театр и игра. Театр, семья, школа. Сост. Ю.А. Здоков. – Москва: Педагогика, 1999. – С. 5-30.

64. Чернецкая Л.В. Развитие коммуникативных способностей у дошкольников. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 103 с.
65. Чурилова Э.Г. Методика и организация театрализованной деятельности дошкольников и младших школьников. — М.: 2004. – 254 с.
66. Щетинина А.М. Диагностика социального развития ребенка / А.М. Щетинина. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2000. – 88 с.
67. Щеткин А.В. Театральная деятельность в детском саду 5-7 лет. – М.: Мозаика-Синтез, 2007. – 324 с.
68. Эльконин Д.Б. Детская психология / Д.Б. Эльконин. – М.: Академия, 2007. – 413 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Система роботи з формування поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності «На крилах успіху»

Мета: сприяти формуванню поведінкового компонента соціальної впевненості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, реалізуючи наступні педагогічні умови: організація розвивального предметно-просторового середовища; створення для дітей ситуацій соціальної успішності; співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою взаємодопомоги та взаємопідтримки у формуванні поведінкового компонента соціальної впевненості кожної дитини; упровадження в роботу з дітьми моделювання проблемних ситуацій та способів їх вирішення.

Завдання: Навчальні: вчити основам театральної гри; ознайомити з різними видами театального мистецтва; вдосконалювати граматичного ладу мовлення, його звукової культури; навчати сучасної сценічної мови, вчити користуватись театальною термінологією; вправляти дітей у передачі образу за допомогою засобів зовнішньої виразності, формувати творче ставлення до обраної ролі.

Розвивальні: розвивати природні задатки, творчі здібності дітей, їх прагнення до самостійності, ініціативності; розвиток уваги, вміння зосереджуватись, долати труднощі; розвивати дрібну моторику дошкільників; сприяти розвитку психічних процесів (мислення, пам'яті, тощо).

Виховні: виховувати творчу, впевнену, емоційну, товариську особистість; виховувати наполегливість, цілеспрямованість, уважність, працьовитість, колективізм; формувати у дітей вміння використовувати набуті знання на практиці, вміння імпровізувати, взаємодіяти з партнером.

**Перспективний план роботи з театралізованої діяльності
з дітьми старшого дошкільного віку «На крилах успіху»**

Листопад

№ п\п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	У світі театру. Театр іграшок. Картинки на фланелеграфі.	Бесіда про види театрів (Драматичний театр, Театр ляльок, Музичний театр, Академічний театр).	Заняття «В гостях у домовичка Кузі». Вправи: - дихальні «Задуй свічку»; - на релаксацію «Важка ваза»; - артикуляційна «Казка про веселу язичку». Гра «Равлик». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка. вання етюдів Моделювання проблемних ігрових ситуацій «Знайомство», «Зустріч з другом», «У театрі».	Розглядання ілюстрацій, фотографій. Знайомство з правилами поведінки в театрі.
2.	Трафаретний театр.	Потішки, скоромовки, прислів'я, пісеньки, колискові пісні. Використання трафаретів для виготовлення персонажів.	Заняття «Бабусині пісеньки». Виготовлення персонажів за допомогою трафаретів. Вправа «Через скло», «Жираф», «Квітка». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: («Вітерець», «На дворі» тощо). Постановка «Як звірі готувалися до зими», Моделювання проблемної ситуації «Зустріч друзів»	Бесіда про техніку безпеки при роботі з ножицями. Розучування потішок, пісеньок. Читання українських народних казок. Гра «Піжмурки». Гра на народних інструментах.

Грудень

№ п\п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	Всі професії потрібні, всі професії важливі. Бесіда про професію актора.	Бесіда про професії.	Заняття «Ким бути?» Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: -артикуляційна вправа «Маляр», «Гойдалки», «Годинник»; -дихальна «Складові ланцюжка зі звуком [ф]». Проблемні ситуації: «У магазині», «На пошті», «У кафе», «Розмова по телефону». Інсценізація С. Михалков «А що у вас?»	Читання вірша В. Маяковського «Ким бути?» Читання уривків з книги Б. Житкова «Що я бачив».
2.	Пальчиковий театр.	Казки про тварин.	Заняття «На лісовій галявині». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: «Теплий та холодний вітер». Пальчикова гімнастика «Долонька - кулачок - ребро». Етюди «Ведмідь у лісі», «Хитра лисиця», «Боягузливий заєць». Постановка казки Д. Хармса «Лисиця і заєць».	Бесіда про диких тварин нашого краю та їх звички. Читання оповідань і казок про тварин: Е. Чарушина «Лисенята», М. Пришвін «Їжак», Ст. Біанкі «Лисиця-плясунья».

Січень

№ п\п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	Ігри-драматизації з	Знайомство з технікою	Заняття «У Петрушки в гостях».	Розглядання пристрою

	ляльками бі-ба-бо.	управління ляльки бі-ба-бо. Створення міні-етюдів.	Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: «Мовні інтонації персонажів». Пальчикова гімнастика: «Пальчик-хлопчик», «Чікі-чікі-чиалочки». Етюд «Знайомство», «Привітання», «Рукостискання». Пантоміми «Варимо кашу», «Поливаємо квіти». Інсценізація з ляльками бі-ба-бо «Під грибком».	ляльок. Читання казок та оповідань про тварин: Р. Снегірьов «Ведмідь». Розучування віршів. Прослуховування музичних казок (диск).
2.	Ігри-драматизації з ляльками бі-ба-бо.	Бесіда про зиму. Ознайомлення зі сценарієм казки «Рукавичка».	Заняття «Зимушка-зима». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: «Скажи чистоговорку», «Хуртовина», «Ліхтарики». Етюди «Сніжинки», «Про що сумує зима?» Пантоміми «Ліпимо сніговика», «Катаємося на лижах». Робота над текстом казки, розподіл ролей. Інсценізація етюду «Дід і собака Жучка».	Читання літературних творів та казок. Прогулянка в зимовий парк. Слухання музичних творів «Пори року» (П.І. Чайковський) Знайомство з казкою «Рукавичка».

Лютий

№ п/п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	Драматизація з елементами імпровізації. Монолог.	Розігрування теми, сюжету без попередньої підготовки.	Заняття «В країні іграшок». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка».	Читання віршів: А. Барто «Іграшки».

			Мовленнєва хвилинка. Розвиток міміки і пластики рухів: «дзеркала», «Зобрази настрій», «Іграшки». Гра «Вгадай, хто я».	
2.	Читання або розповідання казки з елементами драматизації. Монолог-опис.	Використання міміки, інтонації в зображенні характерних особливостей образу.	Заняття «Народні ігри». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Дихальна гімнастика («Послухай своє дихання», «Повітряна куля», «Вітер»). Мовленнєва хвилинка. Гра «Пізнай мене!», «Оживи предмет». Рухлива гра «Горобчики і кіт».	Читання литовської народної казки «Чому кіт миється після їжі». Ст. Витлиа «Кошенята і кішка», Т. Тяглової «Пташка».

Березень

№ п\п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	Театралізовані ігри. Монолог-розповідь.	Бесіда про права та обов'язки дитини.	Заняття «Мозаїка справедливості, або що означає бути справедливим людиною». Складання розповіді по серії картинок. Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка. Гра «Знайди за описом». Робота над казкою «Паличка-виручалочка».	Читання віршів та оповідань морального змісту «Як кролик заблукав», «Казка про гномів». Читання казки ст. Сутєєва «Паличка-виручалочка».

2.	Імпровізація, драматизація з використанням ляльок бі-ба-бо.	Бесіда про свої вчинки і вчинки товаришів, порівняння їх з вчинками персонажів літературних творів.	Заняття «Пізнай себе». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка. Музична пауза. Міні-етюди «Ведмежата», «Хитра лисиця». Робота над казкою «Два жадібних ведмедика».	Знайомство з казкою «Два жадібних ведмедика». Підбір масок і атрибутів для казки.
----	---	---	---	---

Квітень

№ п/п	Тема	Теорія	Практика	Інші види роботи
1.	Творчість К.І. Чуковського. Виразне читання вихователя з елементами драматизації дітей.	Бесіда про способи вираження стану персонажа за допомогою міміки, голосу, інтонації.	Заняття «Телефон (з вірша К.Чуковського)». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка. Робота над твором К. Чуковського «Телефон».	Показ діяфільмів «Телефон» (автор К. Чуковський). Підготовка атрибутів і масок для персонажів.
2.	Сценічний рух і пластика. Ляльки-маріонетки.	Знайомство з технікою управління ляльками - маріонетками. Створення міні-етюдів.	Заняття «Складаємо казку». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: «Скоромовки», «Чистомовки». Вправа у веденні ляльки (темп, ритм рухів, плавність - різкість). Вправа на релаксацію «Розмова через скло». Етюди «Танок маленької бджілки». Імпровізація «Продовж казку».	Слухання музики. Читання оповідань про комах. Екскурсія у весняний парк. Дидактична гра «Пори року».
3.	Ляльки-маріонетки.	Способи управління	Заняття «У великій справі і маленька	Бесіда про перелітних

Малі фольклорні форми. Складання розповідей за прислів'ям.	ляльками - маріонетками. Уявлення дітей про жанрові особливості. Переносне значення образних слів і словосполучень.	допомога дорога». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка: «Тихо - голосно», «Кричи - мовчи». Відпрацювання навичок ведення ляльки. Етюди «Ку-ка-ре-ку!», «Соняшник». Обігрування російських народних пісень: «Позолочена прялища», «Пісня орача», «У коваля». Музична загадка «Покажи як ходить півник» (Ст. Агафонников «Не їздець, а зі шпорами»). Робота над казкою «Хитрий котик».	і домашніх птахів. Перегляд діафільму «Півник і бобове зернятко». Виготовлення декорацій і атрибутів.
--	---	--	---

Травень

№ п/п	Тема	Теорія	Практика	Інші види Роботи
1.	«Ким бути?»	Ознайомлення дітей з різними професіями.	Заняття «Місто майстрів». Техніка мовлення. Дихальна вправа «Складові ланцюжка». Мовленнєва хвилинка. Сюжетно-рольова гра «Театр». Читання вірша В. Маяковського «Ким бути?»	Перегляд діафільму «Всі роботи хороші, вибирай на смак». Читання вірша В. Маяковського «Ким бути?» Екскурсія до театру, перегляд вистави «Кицькин дім»
4.	В гості до	Бесіда про	Робота над сценарієм	Підготовка і

	літа. Підсумкове заняття.	різновиди режисерських ігор: настільні (театр іграшок, театр картинок), стендові (фланелеграф, тіньовий театр); ігри- драматизації (пальчиковий театр, ляльки бі-ба-бо, маріонетки), музичні ігри, тощо	ігрової програми «У гості до літа». Підготовка музичних номерів. Інсценування віршів про літо. Підготовка кращих інсценувань казок і віршів, театралізованих ігор, ігор-драматизацій (за вибором дітей). Вистава для батьків і дітей молодших груп дитячого саду.	виготовлення необхідних атрибутів, масок і декорацій.
--	---------------------------------	---	--	---